

"HAYDİ GEL,
KÖYÜMÜZE
GERİ DÖNELİM..."

ZİNGAL

YALNIZCA SANAYİ KURULUŞU DEĞİLDİR !

Dosya

Mevsimlik Gezici
Tarım İşçiliği

**YOKSULLUK
ELEKTRİK^{VE}**

PAPUA'DAN DATÇA'YA
Sosyal Kalkınma Çalışmaları
Carel ZWOLLO

DERGİ

Üç ayda bir yayımlanan sosyal kalkınma dergisidir.
Yıl 1 / Sayı 1 / Ocak-Şubat-Mart 2015

Social
Risk
Management

info@srmdanismanlik.com
www.srmdanismanlik.com

**SOSYAL KALKINMAYI
DESTEKLİYORUZ!**

Başlarken...

İmtiyaz sahibi
Kalkınma Atölyesi adına
Ertan Karabıyık

Genel Yayın Yönetmeni
Sinem Bayraktar

Yazı İşleri Müdürü
Kurtuluş Karaşın

Editörler
Ali Kapucu
Celal İnal
Ertan Karabıyık

Katkıda Bulunanlar
Ayşe Kudat
Ali Kaplan
Barış Solakoğlu
Berk Özdemir
Cemre Yaşkeçeli
Deniz Aldemir
Gizem Ercan
Mustafa Ergün
Özgür Tek
Tuğba Atalar
Yeliz Pala
Yıldırım Lise
Yücel Çağlar

Grafik Tasarım & Uygulama
Kurtuluş Karaşın

Baskı
Altan Matbaası
312 394 8 394

ISSN
2149-1240

Yönetim Adresi
Üsküp Cad. 16/14
Çankaya / Ankara
Tel: 0 312 439 15 45

www.kadergi.org
kadergi@kadergi.org
facebook/KAdergi
twitter/KA_dergi

Yayın Türü
KAdergi, Kalkınma
Atölyesi'nin üç ayda bir
yayımlanan sosyal kalkınma
dergisidir. 1000 adet basılır,
ücretsiz olarak dağıtılır.

Bir çılgılla başlar hepimizin serüveni. Açım, üşüyorum, yorgunum diye devam eder çılgılık. Görülmek, duyulmak, sarmalanmak için atılır naralar. Bazen sadece ilgi çekmek için. Hakkı var derler, korunması, kollanması gerekli. Sesi zayıf, bedeni küçük, aklı başında değil. Öğrenecek, görececek, o da bilecek. Biz o zamana kadar göz kulak olalım, ihtiyacını karşılayalım, hakkını savunalım.

Zaman akıp geçer damla damla gözyaşıyla, bağırış çağırışla, kahkaha ve bolca kargaşayla. Yeni serüvenleri başlar bazılarının başka başka diyarlarda, kendi başına ama bu sefer sesi gür, bedeni büyümüş, aklı ermiş. Bazılarınınsa bedeni eskimiş, aklı başından gitmiş olsa da sesi hala kısık. Türlü isim vermişler; yoksul, işsiz, köylü, kadın, cahil, geçici emekçi, kiracı, engelli, göçebe, çocuk, madenci... Unutulmuşlar ya da görmezden gelinmişler. Oysaki onlar da açım, üşüyorum, yorgunum diye sessiz çılgıllar atarlar, ben de öğrensem, görsem, bilsem diye hepimizden medet umarlar, göz kulak olan ararlar. Sesi gürleşmiş, aklına türlü türlü icat gelenler koşar imdatlarına, onların da hakları var diye çılgık atmaya.

Yeni bir yıla başlarken siz seslerini duyun, hayatlarını görün, çılgıllarını hissedin, yapabileceklerinizi öğrenin, bilin, isteyin diye iştah açan **turuncu** bir dergi hazırladık. Yıllarca rüzgârların eğemediği, dökülen yaprakların hep geri geldiği bir güzel ormanın “değerlendirilmesinin” bedelini kadim dostlarımız Yücel Çağlar'ın kaleminden ve Yıldırım Lise'nin merceğinden yansıttık. Hala orada bir köy varı hatırlattık. Kentleşme nelere kadir haritalandırdık, üstümüzde emeği bol olan ustamız Ayşe Kudat'ın elektrik ve yoksulluk ilişkisini anlatan bilimsel analizini kullandık. 12 yıllık bohçamızdan çıkan hikâyelerimizi yani gördüğümüz, duyduğumuz, tanıdığımız ve öğrendiğimiz mevsimlik gezici tarım işçilerini, göç sürecine katılan, çalışan ve yaşayan çocukları tanıştıralım dedik sizlerle. Mustafa Ergün ve Orhan Kemal'in sanatını konuk ettik yorgunluğunuzu gidersen diye.

Kısacası KALK-IN diye, bu dünyada yaşanan serüvenlerde hak arayalım istedik birlikte. Size KAdergi ile geldik. Sizi de bu serüvene davet ediyoruz.

Dergimize gönüllü 'gönüllü emeğini' veren herkese teşekkür ederiz.

Sinem Bayraktar
Genel Yayın Yönetmeni

Kapak Fotoğrafi
Mustafa Ergün

Dosya

Mevsimlik Gezici Tarım İşçiliği

- 26 Tarihsel Süreç
- 30 Yasal Boyut
- 34 Kalkınma Atölyesi Araştırma
Sonuçları/Bulguları
- 44 Mevsimlik Tarım Göçü
Ağ Haritası
- 46 Kim ne yapıyor?

6

Sosyal Kalkınmanın
Bir Başka Boyutu

Üniversite
Öğrenci
Kooperatifleri

10

"HAYDİ GEL,
KÖYÜMÜZE
GERİ DÖNELİM..."

Bu Sayıda

Yıl 1 / Sayı 1 / Ocak-Şubat-Mart 2015

Hazırlayan: Barış Solakoğlu

Sosyal Kalkınmanın Bir Başka Boyutu Üniversite Öğrenci Kooperatifleri

Kooperatifler, kökenleri 1800 yılların ortalarına dayanan, esas amaçları ortaklarının ihtiyaçlarını ekonomik olarak karşılamak amacıyla verimli çalışmalar yürüten örgütlenmelerdir.

1844 yılında İngiltere Manchester'daki Rochdale kasabasında kurulan bir kooperatif tarafından ortaklarına düşük fiyatlı temel ihtiyaç maddeleri sağlamak için bir dükkân açılmıştır. Rochdale kooperatifinin belirlediği kuralların hemen hemen tümü, Uluslararası Kooperatifler Birliği tarafından 2012 yılında açıklanan kooperatifçilik ilkelerinin temelini oluşturmuştur.

Kooperatifçilik ilkelerine bağlı olarak kurulan üniversite kooperatifleri ise, öğrencilerin barınma, yemek, okul kitabı gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması için kurulmuşlardır.

Modern anlamı ilk öğrenci kooperatifi, Amerika Birleşik Devletleri'nin Boston şehrinde 1882 yılında Harvard Üniversitesi'ne bağlı olarak Harvard Co-op adıyla kurulmuştur. Harvard Co-op'un ilk amacı üyelerinin okul malzemeleri, odun, kömür ve kitap ihtiyaçlarını karşılamak olmuştur.

Söz konusu üniversite kooperatifi zaman içinde büyük gelişim göster-

Rochdale Society of Equitable Pioneers

Modern anlamı ilk öğrenci kooperatifi, Amerika Birleşik Devletleri'nin Boston şehrinde 1882 yılında Harvard Üniversitesi'ne bağlı olarak Harvard Co-op adıyla kurulmuştur. Harvard Co-op'un ilk amacı üyelerinin okul malzemeleri, odun, kömür ve kitap ihtiyaçlarını karşılamak olmuştur.

miş olup Massachusetts Institute of Technology (MIT) Üniversitesi ile ortak olmuş ve günümüzde Amerika Birleşik Devletleri'nin en büyük üniversite kooperatifi haline gelmiştir. Senelik 1 dolar olan üyelik aidatı kuruluş tarihi olan 1882'den beri devam etmektedir. Kooperatifin karar mekanizmasında ve diğer pozisyonlarında üniversitede öğrenim görmekte olan öğrenciler etkin olarak görev almaktadır. 2015 itibarıyla Harvard Co-op 30 bin üyesi, yıllık 41 milyon ABD doları bütçesi ile ekonomik büyüklüğe sahip bir kooperatiftir.

Kuzey Amerika kıtasında bulunan en eski öğrenci barınma kooperatif-

leri Harvard Co-op'un kuruluşundan yaklaşık yarım asır sonra, 1930'lu yıllarda yaşanan büyük ekonomik buhranla beraber öğrencilerin barınma, yemek ve okul giderlerini karşılayamaması sonucu ortaya çıkmıştır. Ann Arbor, Berkeley, Toronto bu dönemde kurulmuş en önemli örneklerdir. İkinci Dünya Savaşı sonrası üniversite kooperatiflerinin gelişimi hız kazanmıştır. 1968 yılında Kanada ve Amerika'daki barınma kooperatiflerinin federasyonu olarak Chicago merkezli Kuzey Amerika Öğrencileri Kooperatifleri (NASCO) kurulmuştur. NASCO geleneksel olarak öğrenci barınma kooperatiflerini içerse de öğrenci bazlı olmayan kooperatifleri de üye

kabul etmektedir. Üyelerine operasyonel destek veren federasyonun yeni kooperatiflerin kurulmasını özendirmek, seslerini duyurmak ve hükümetler, üniversiteler ve topluma karşı kooperatifleri savunmak misyonu da bulunmaktadır.

Yukarıda sadece Kuzey Amerika kıtasındaki üniversite öğrenci kooperatiflerinden bahsedilmiş olsa da dünyanın diğer bölge ve ülkelerinde de (İtalya, Fransa, Almanya, İngiltere, Japonya, Hindistan, Kore, Avusturalya gibi) farklı ve başarılı örnekler mevcuttur. Avrupa Kooperatif Üniversitesi, Azerbaycan Kooperatif Üniversitesi gibi.

İlk “öğrenci co-op programı” ise 1906 yılında Amerika’da bulunan University of Cincinnati’de 27 öğrencinin katılımıyla başlatılmıştır. Türkiye’de ise Ankara’da bulunan TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi ve İstanbul’da bulunan Süleyman Şah Üniversitesi “Ortak Eğitim Sistemi” kapsamında lisans öğrencileri belli bir dönem veya süre anlaşmalı işyerlerinde çalışıp, iş deneyimi edinerek mezun olmaktadır.

Türkiye’deki Üniversite (Öğrenci) Kooperatifleri

Türkiye’de üniversitelerde öğrencilerin ihtiyaçlarını dayanışma içinde ve uygun bedellerle karşılamaya yöne-

lik herhangi bir kooperatif örgütlenmesi söz konusu değildir.

Öte yandan yüksekokullar bünyesinde kurulan kooperatifler, genelde kantin, misafırhane, otopark gibi tesislerini işletmektedirler. Ayrıca üniversitelerde öğretim üyelerinin kendi aralarında kurduğu konut edindirme kooperatifleri de mevcuttur.

Boğaziçi Üniversitesi’nde bir grup öğrenci tarafından Boğaziçi Öğrenci Kooperatifi Çalışma Grubu kurulmuştur. Bunun yanısıra Boğaziçi Üniversitesi öğretim üyeleri tarafından 2010 yılında kurulan Boğaziçi Mensupları Tüketim Kooperatifi

(BÜKOOP) ile Gazi Üniversitesi kapsamında üniversitenin öz sermayesi ile yöneticileri ve öğretim üyeleri tarafından 2004 yılında kantin, restoran, kafe, kız yurdu, havuz işletmesi olarak kurulan Gazi Eğitim Kooperatifi bulunmaktadır.

Gazi Araştırma ve Proje Kooperatifi 2005 yılında yine yöneticiler ve öğretim elemanlarının sermaye payı koyması ile kurulmuştur. Dokuz Eylül Üniversitesi bünyesinde yer alan Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Araştırma Kooperatifi ortaklarına fitness olanakları sunmaktadır. Bunlara ek olarak uzaktan eğitim veren Metropal University Türkiye, İstan-

Boğaziçi Üniversitesi öğretim üyeleri tarafından 2010 yılında Boğaziçi Mensupları Tüketim Kooperatifi (BÜKOOP) kurulmuştur.

bul Metropol Eğitim Kooperatifi'ne bağlı olarak faaliyetlerini sürdüren ABD merkezli Metropol Üniversitesi Türkiye lisanslı temsilcisidir. Böylece Metropol Üniversitesi, bir kooperatife bağlı olarak Türkiye'de kurulan ilk üniversite olmuştur.

Türkiye'de üniversitelerin düzenledikleri panel, seminer ve çalıştaylar, yayınladıkları raporlar, açılan merkezler (Gazi Üniversitesi Kooperatifçilik Araştırma ve Uygulama Merkezi), dersler (kooperatifçilik işletmeciliği, mevzuatı, finansmanı, Türkiye'de uygulamalar gibi) ve programlar (Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Meslek Okulu Kooperatifçilik Bölümü, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Kuyucak Meslek Okulu, Namık Kemal Üniversitesi Çorlu Meslek Okulu) kooperatifçiliğin üniversite öğrencileri arasında tanınmasına ve güçlendirilmesine katkı sağlamaktadır.

Öğrenci Co-op Programı Yapısı

“Pratik iş deneyimi” olarak tanımlanan Co-op programları öğrencilerin 6 ay üniversitede ders görmelerini ve 3 ila 6 ay boyunca öğrendiklerini ilgili oldukları alanda uygulamalarını ve ekonomik olarak gelir elde etmelerini sağlamaktadır. Bu program mevcut üniversite öğreniminin geleceği olarak kabul edilmektedir. Teori ve pratik yapma öğrencilere yeni kapılar açmaktadır.

Öğrenciler bu program ile daha donanımlı bir iş tecrübesi, ek gelir (günümüzde co-op programlarına dâhil olan öğrenciler ortalama olarak yıllık 46.000 ABD doları gelir elde etmektedir) ve en önemlisi proje bazlı deneyimler kazanmaktadırlar. Projeler küresel kapsamda da olabilmektedir. Tanzanya'da su kalitesinin araştırılması gibi.

İşveren açısından ise program, öğrencilerin bilgilerinden yararlanmak, yeteneklerini keşfetmek, mezuniyet sonrası bu öğrencileri istihdam etmek için olarak sağlamaktadır.

Üniversiteler ise teori ile pratiğin birleştirilmesi, öğrenilenin test edilmesi ve uygulanması, öğrenci kalitesinin ve verimliliğinin yükseltilmesi, donanımlı, farklı bakış açıları olan duyarlı öğrencilerin yetiştirilmesi, toplumun kalkınmasına destek verilmesi, şirketlerle işbirliği yapılması ve en önemlisi söz konusu üniversite programlarının daha fazla ilgi çekilebilmesi açısından programdan faydalanmaktadır.

KALKINMA
ATÖLYESİ

Kalkınma Atölyesi'nin öğrenci kooperatifleri programı

2014 yılı itibarıyla 123'ü kamu, 73'ü özel olmak üzere Türkiye'de mevcut olan toplam 196 üniversitede öğrencilerin ortak olduğu ve öğrenciler tarafından yönetilen herhangi bir kooperatif bulunmamaktadır.

Kalkınma Atölyesi, üniversite öğrencilerinin temel ihtiyaçlarını karşılayacak, üniversite eğitim programlarının uygulama ile pekişmesine

katkı verecek, öğrencilere mezuniyet sonrası iş geliştirme ve istihdam sağlamaya yönelik çeşitli becerileri kazandıracak ve kendi işlerini kurmaları konusunda hem teknik hem de finansal destek sağlayacak “Öğrenci Kooperatifleri Programı”nı hazırlamaktadır. Programın hedefi üniversitelerde öğrenci kooperatiflerinin kurulmasını sağlamaktır.

Kaynakça

http://en.wikipedia.org/wiki/Student_housing_cooperative

http://en.wikipedia.org/wiki/Cooperative_education

http://tr.wikipedia.org/wiki/Ortak_e%C4%9Fitim

<https://www.nasco.coop/>

<http://ahmetsaltik.net/2013/01/19/avrupa-kooperatif-universitesi/>

"HAYDİ GEL, KÖYÜMÜZE GERİ DÖNELİM..."

Doç. Dr. Yücel Çağlar

Ahmet Kutsi Tecer'in günümüzde bile belki de en çok bilinen şiirlerinden birisidir "Orda bir köy var, uzakta...", bilirsiniz. Bilmeseniz de, en azından Münir Ceylan tarafından bestelenmiş okul şarkısını anımsarsınız sanırım. Yoksa onu da mı anımsamıyorsunuz; hani;

"Orda bir köy var, uzakta
O köy bizim köyümüzdür.
Gezmesek de, tozmasak da
O köy bizim köyümüzdür."

dörtlüğüyle başlayıp okura köy ortamlarını çeşitli yönleriyle duyumsatan o sınırsız şarkıyı?

İşte şimdi oldu, sessizce mırıldandığınızı duyar gibiyim. Peki; bu şiiri, şarkıyı anımsatma gereğini neden duyduğum sizce; bir fikriniz var mı?

Sizi zora koşmadan ben söyleyeyim: Düşünsel evrenimizden tümüyle çıkmak üzere olan köy ve köylülerimizin yarısı, bildiğiniz gibi, 2012 yılında, deyim yerindeyse, “bir gecede” köy ve köylülükten çıkarıldı. Çıkarıldı çıkarılmasına ama hâlâ bir o kadar daha köyümüz var, oralarda bir yerlerde. Bu köşede fırsat buldukça köy ve köylülerimizi doğrudan ve dolaylı olarak ilgilendiren gelişmeleri tartışmaya çalışacağız.

Aklım sıra, dikkat çekici bir giriş yapmak istedim; umarım çekebilmişimdir! İstiyorum ki, Ferdi Tayfur’un “Haydi Gel, Köyümüze Geri Dönelim...” başlıklı ünlü şarkısında yaptığı çağrıyı hiç olmazsa düşünsel evrenimizde yanıtlayalım. Bakalım, nasıl yanıtlayacağız.

Hâlâ

“Orda bir köy var...”

Biliyorsunuzdur; 2012 yılında çıkarılan 6360 sayılı On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması na Dair Kanun’la 29 ildeki 16 bin “köy” sayılan yerleşmenin tüzel kişiliği kaldırıldı. Bu köylerin 9.600’ünü, “orman köyü” sayılanlar oluşturuyor. Onlar, birer mahalle oldu artık; başka bir söyleyişle, bu yerleşmelerde yaşayan köylü yurttaşlarımız “kentlileştirildiler.” Bu, toplumbilimsel olarak olanaklı bir dönüştürüm mü sizce? Bence, değil; deyimim tam anlamıyla, bir “oldu bitti” durumu yaratılmıştır. Ne ki, bu “oldu bittiye” karşın ülkemizde hâlâ “orda bir köy var...”; hem de bir değil, binlerce; üstelik artık “uzakta” da değil: İletişim ve ulaşım olanakları göz önünde bulundurulursa, 11.600’ü “orman” sayılan yerlerin içinde ve bitişiğindeki olmak üzere, ülkemizde kalan 18.500 (2010) köy artık pek “uzakta” sayılamaz

sanırım. Dolayısıyla, Cumhuriyetin ilk yıllarından beri bitmez tükenmez tartışmalara konu olan köy ve köylü sorunsalı, 2010’lu yıllarda da gündemdedir. Ancak, görünüşe bakılırsa, durum hiç de öyle değil; Çünkü, artık “kırsal” ve “tarım” var gündemde.

Bakar mısınız; Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 5488 sayılı Tarım Kanunu, Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu, Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi, Kırsal Kalkınma Planı ve Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri var. Peki, hani “Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı”; “Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü”, “köy kalkındırma kooperatifleri”? Orman-Köy ilişkileri Genel Müdürlüğü bile 2011 yılında Orman Genel Müdürlüğü’ne bağlı bir daire başkanlığına indirgendiğine göre, siyasal iktidarın gündemine “köy ve köylü” sorunsalı yok; bu, son derece açık bir durum. Doğaldır ki, şimdi de şu soru akla gelecektir: Peki, neden yok? Tartışacağız.

Gelelim köylerin

“mahalleleştirilmesine”...

Ülkemizde “köy” sayılan yerleşmelerin yarısının mahalle, “köylü” sayılan yurttaşlarımızın da yine yaklaşık yarısının artık “kentli” sayılması gibi yaşamsal önemde bir dönüştürümün yol açabileceği ekonomik, toplumsal, kültürel ve siyasal değişme ve gelişmelerin öngörülebilmesi de artık neredeyse tümüyle olanaksızdır. Çünkü, böyle bir öngörünün yapılabilmesi için gerekli olan araştırmalar, anılan yasa öncesinde yapılmamış; gerekli önlemler ile bu önlemlerin nasıl gerçekleştirilebileceği belirlenmemiştir. Kısacası, bu yasa gündeme getirilirken de, “kervan yolda düzülür” yaklaşımı yeğlenmiştir. Oysa bu yaklaşımın, son derece önemli gelişmelere yol açabileceği çok açıktır.

Yıldırım Lise, Küre Dağları Milli Parkı / Bartın, 2010

Yıldırım Lise, Küre Dağları Milli Parkı / Bartın, 2010

Bu gelişmelerin başlıcalarını örnekleyeyim isterseniz.

Sözelimi, mahalleye dönüştürülen köylerde; göreceli olarak daha demokratik sayılabilecek yönetsel düzenekler giderek ortadan kalkabilecek; köyü köy, yaşayanlarını da köylü yapan özgün yaşama kültürleri belirleyici olmaktan çıkabilecektir. Özgünlüğünü ve çeşitliliğini yitirebilecek; tarımsal etkinliklerde yüzlerce yılda oluşmuş yerel çeşitlerin yeniden üretimleri gereksizleşebilecek; genetik çeşitlilik azalması hızlanabilecek; sürdürüle gelen dayanışmacı gelenekler giderek anlamsızlaşabilecektir.

Toplumsal sahiplenme, karşı çıkma güdülerini hızla ortadan kalkabileceği için ortak kullanımdaki doğal varlık ve ortamların metalaşma süreci daha da hızlanabilecektir. Kendine yeterli ev ekonomileri, giderek dışa bağımlı duruma gelebilecek; köylere kamu hizmeti götüren kamu kurum ve kuruluşların başlıcalarının tasfiye edilmesi nedeniyle özelleştirilen bu hizmetlerin “eski” köylülere maliyetleri artabilecek; öteden beri ayrıcalıklı olarak yararlanageldikleri kimi kamusal olanaklardan giderek yoksun kalabileceklerdir.

Peki; bu türden kötücül olasılıklar yalnızca mahalleleştirilen köylerde mi gündeme gelebilecek? Doğaldır ki, hayır.

Artık mahalleleşen köylerdeki yaşam hızla dönüşürken, mahalle olarak bağlandıkları ilçeler ile bu ilçelerin bağlı olduğu illerdeki, dahası, giderek de tüm yurttaki ekonomik, toplumsal, kültürel, dolayısıyla siyasal değişme ve gelişmeler de bu süreçten etkilenebilecektir. Sözelimi; mahalleleşen “eski” köylüler; kentlerde gereksinilebilecek ucuz işgücü kitlelerini büyütülecek; ilçe ve illerdeki yerel yönetim hizmetleri isteminin artmasına yol açabilecek; artacak istem gerektiğinde karşılanamadığında kentsel çevre sorunlara yeni boyutlar kazandırabilecek.

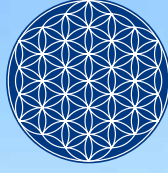
İş bulamadıklarında yoksul ya da yoksun, yardıma gereksinimli kitleler olarak siyasal iktidarların, deyim yerindeyse kapıkululaştırma çabalarına destek sağlayabilecek; kayıtdışı işlendirme düzeneklerini (sendikal olarak örgütlenemeyen, toplumsal güvence olanaklarına sahip olamayan, taşeronculuğu kurumsallaştıran) güçlendirebilecek; uyuşturucuların, “mafya” örneği oluşumların etkinliklerinin;

güvenlik sorunlarının büyümesine yol açabilecek.

Bence, daha fazla gecikmeden; tüm bu olasılıkların ne denli gerçekleştirebileceği belirlenen olumsuzlukların önlenmesi ya da en aza indirilmesine yönelik önlemlerin alınması gerekiyor. Gerekli gerekmesine de, bu gereği kimler yerine getirebilecek? Bilmiyorum. Peki, siz biliyor musunuz?

Öte yandan, şimdi de aklınıza; sanırım “*yahu, hiç mi olumlanabilecek bir yanı yok bu sürecin?*” sorusu gelebilecektir. Belki vardır: Emin değilim ama “eski” köylü yurttaşlarımızın, sözelimi; alt yapı sorunlarının daha hızlı çözümlenebileceği; eğitim, kültür, sanat, spor gibi etkinliklere katılma olanaklarının artabileceği; sağlık hizmetlerine erişim koşullarının iyileşebileceği... aklı gelebilir. **Ne dersiniz; olabilir mi?**

Gördünüz mü; köylerimiz, köylü yurttaşlarımız söz konusu olduğunda ne denli çok tartışma konusu varmış; tartışalım öyleyse, engellenen mi var?

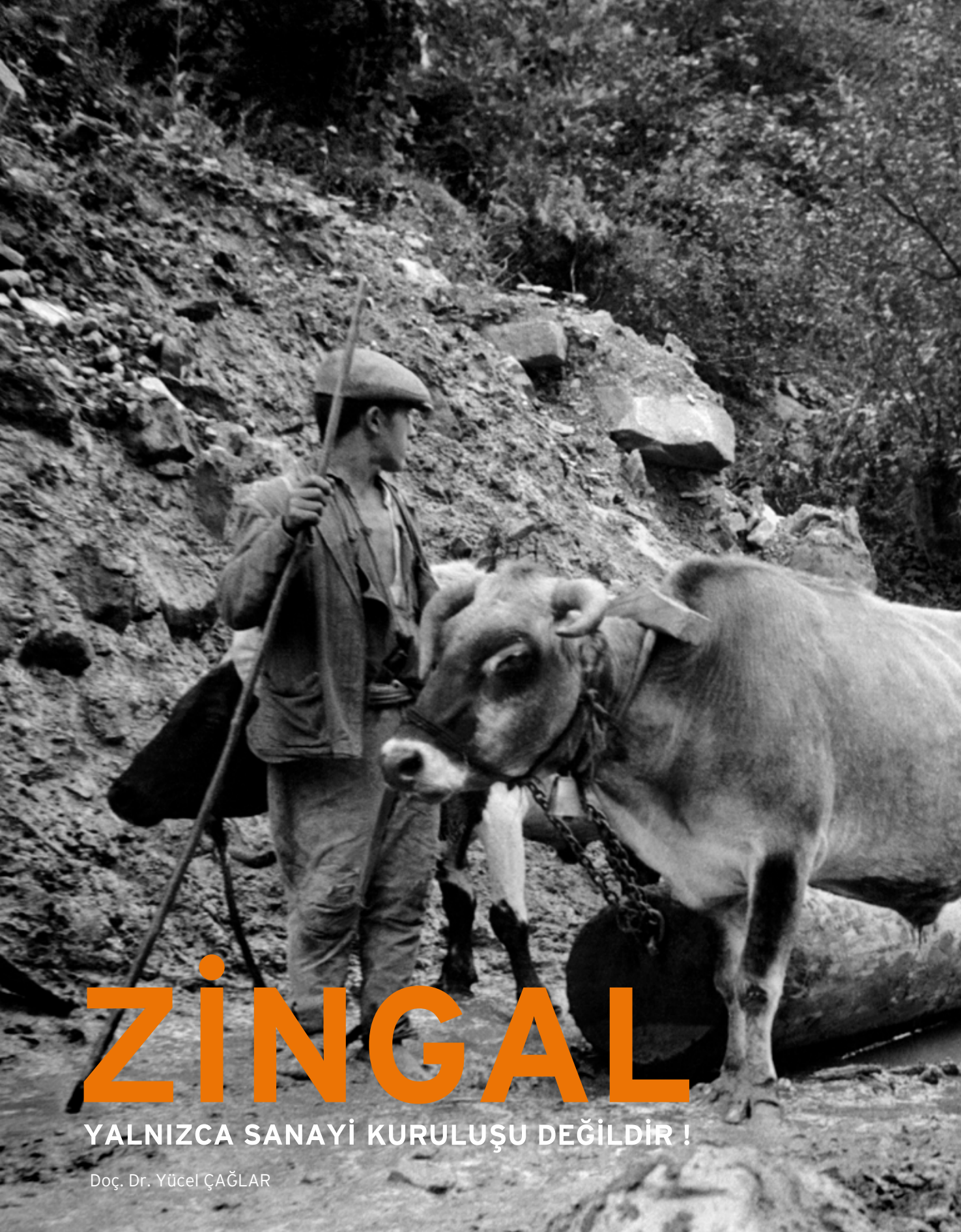

FND Akademi

www.fndakademi.com / info@fndakademi.com

**SOSYAL KALKINMAYI
DESTEKLİYORUZ!**

ZİNGAL

YALNIZCA SANAYİ KURULUŞU DEĞİLDİR !

Doç. Dr. Yücel ÇAĞLAR

Değildir ama
çoğunlukla
öyle sanılıyor.

Bu nedenle olsa gerek,
çoğunlukla, sözgelimi; etkinlik
alanı, ölçeği, teknolojisi,
üretimi vb özelliklerine ilişkin
bilgilerin verilmesiyle yetinilir.
Oysa, sanayi kuruluşları, aynı
zamanda toplumsal, tarihsel,
kültürel ve çevresel bir olgudur.
Bu nedenle yalnızca yaratabileceği
işlendirme olanakları, teknik ve
ekonomik getirileri vb yönlerden
değerlendirilmemesi gerekiyor.

Ülkemizde, özellikle Cumhuriyetin ilk yıllarında, bu gereğin yerine getirilmesine yönelik çeşitli planlama ve uygulamaların yapıldığı biliniyor. Sözgelimi; sanayilerin kuruluş yerlerinin seçiminde, zorunlu durumlar dışında hammadde kaynağına yahut pazara yakınlıktan çok, dengeli kalkınmanın gerekleri de göz önünde bulundurulmuştur. Dahası; kurulacak işletme ve yatırımcılarının yörede yaşayanların ekonomik,

toplumsal ve kültürel gelişmesine katkı yapacak etkinliklerde bulunmaları özendirilmiş; çalışma koşullarında, şimdilerde artık akla bile getirilemeyecek iyileştirmeler yapmaları zorunlu kılınmıştır.

Örneğin; 1924-1938 döneminde 46 fabrikanın çoğunun Anadolu'nun farklı il ve ilçelerinde kurulması; kuruldukları yörelerde öğretimden sağlığa, spordan, kültürel etkinliklere, alt yapı

yatırımlarından, çeşitli kamusal ortamların oluşturulmasına kadar çeşitli katkılarda bulunmaları sağlanmıştır. ZİNGAL da, bunlardan birisidir. Ancak; ZİNGAL'in yalnızca yöredeki ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişmelere katkılarının sergilenmesiyle yetinilmemesi; neleri, nasıl ve ne pahasına ürettiği ile sermaye/hasıla ya da kârlık oranı vb bölüşüm boyutlarının da sorgulanması gerekiyor.

ZİNGAL da nerden çıktı?

Ülkemizde ormanların ekonomik amaçlarla değerlendirilmesi, özellikle 19. Yüzyılın ikinci yarısında Fransız ormancılık “uzmanlarının” da yönlendirmesiyle önde gelen bir amaç olmaya başlamıştır.

Bu doğrultuda çok sayıda hukuksal ve kurumsal düzenleme yapılmış; ülkemize “gelişkin” ormancılık

teknikleri aktarılmıştır. Bu süreçte, yakacak odunun yanı sıra, kereste yapımında kullanılabilecek orman ürünleri hasadının olabildiğince artırılması birincil hedef olmuştur. Bu yaklaşım Cumhuriyetin ilk otuz yılında da sürdürülmüş; hemen hemen tümü devletin olan ormanların yerli ve yabancı şirketler tarafından “değerlendirilmesine”

izin verilmiştir. Örneğin; 1920'li yıllarda Mersin Kadıncık ve Bursa Uludağ ormanları yirmişer; Zindan ve Çangal ormanları elli ve Rize Kurayeseba ormanı da yirmibeş yıl süreli olmak üzere özel kişi ve kuruluşlarla ormanların kullanım haklarını belirleyen sözleşmeler bağtlanmıştır. Bu, bir bakıma, "denize düşenin yılana

sarılması" deyimini anımsatacak bir yönelimdir: Cumhuriyetin ilk yıllarda sermaye birikimi, ne devlette ne de özel kişi ve kuruluşlarda yeterlidir.

Cumhuriyet kurucuları, her türlü öz kaynağı değerlendirmek zorundadır vb. Bu nedenlerle, sözgelimi, ikisi Osmanlı döneminden gelen bu

kuruluşların 29'una etkinliklerini, devlet ormanlarının devlet tarafından işletilmesini sağlayan 3116 sayılı Orman Kanunu'nun yürürlüğe girdiği 1937 yılına değin sürdürmelerine izin verilmiştir.¹ ZİNGAL da, bu dönemin egemen ormancılık yaklaşımının bir ürünüdür.

ZİNGAL^{*} neydi; neler yapmıştı?

^{*}Zingal ismi; Sinop-Ayancı'taki Zindan ormanlarının "Zin" hecesi ile Çangal ormanlarının "gal" hecesinden oluşmuştur.

Sinop Ayancık yakınlarındaki Zindan ve Çangal adıyla anılan son derece verimli orman ekosistemlerinden kerestelik tomruk hasat etme ayrıcalığı, 1926 yılında, elli yıllığına Türkiye Kibrit Tekeli Türk Anonim Şirketi'ne verilmişti. Ancak; bu ayrıcalık 1928 yılında, ortakları arasında bu şirketin yanı sıra Türkiye İş Bankası ile bir yabancı şirketin de bulunduğu Zindan ve Çangal Ormanları Türk Anonim Şirketi'ne devredilmiştir.

Böylece, ZİNGAL adıyla ünlenen Şirket, odunsu varlık yönünden son derece varlıklı yaklaşık 50 bin hektar genişliğindeki orman

ekosistemlerini "işletme" olanağına kavuşmuştur.

1940 tarihli yazanaklara göre ZİNGAL, "işlettiği" orman ekosistemlerinde; 32,3 km hava hattı, 92,8 km dekovil hattı, 19,1 km sürütme oluğu, 6,5 km kuru oluk, 17,5 km su oluğu ve kanal, 33,9 km sürütme köprüsü, 10,4 km traktör yolu ve 130 km öküz, manda ve atların kullanıldığı sürütme yolu yapmış; yılda ortalama 600 dolayında işçi çalıştırmıştır. Ayancık ilçe merkezinde kereste fabrikasını kurmuş; daha sonraları kerestenin yanı sıra parke ve yumurta ambalaj sandıkları ile kömür de üretmiş;

ürettiklerini Karadeniz kıyısında kurduğu iskelelerden deniz yoluyla taşımasıdır.²

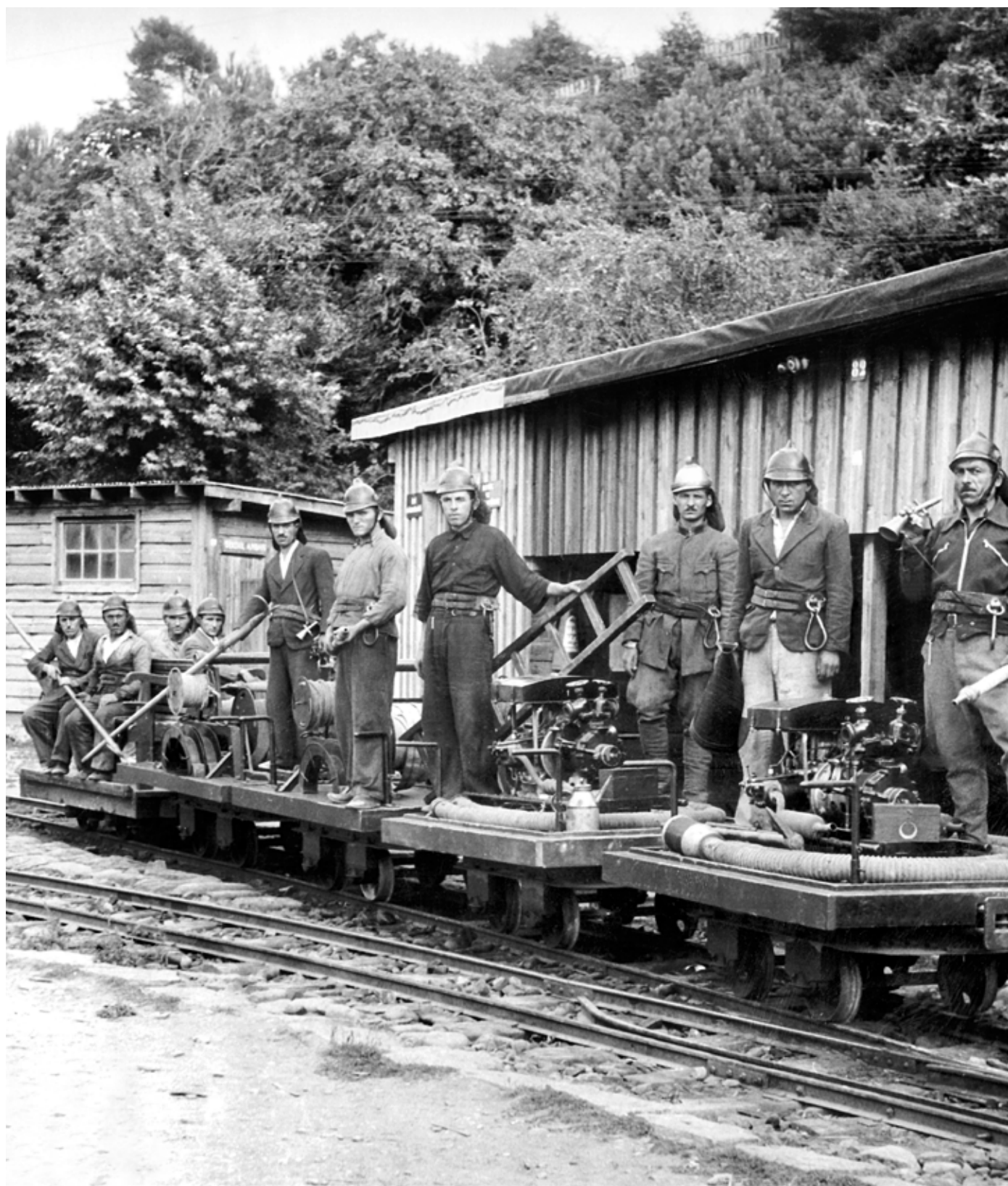
Yılmaz'ın aktardığına göre;

“Zingal Şirketi bir orman denizi olarak adlandırılan Zindan ve Çangal ormanlarını işlettiği dönemde orman işletmesi ile fabrika bir bütündü ve ikisi birlikte “Zingal Orman İşletmesi”ni oluşturuyordu.

Kendi fabrikası için ormanı istediği gibi kullanma avantajının yanı sıra, sözleşme gereği Şirket ayrıca; orman içi ulaşım sisteminin inşası sırasında kullanılacak köprü, yol ve kanal gibi sanat yapıları için herhangi bir bedel ödemiyor, bu işler için kestiği ağaçlardan da sorumlu tutulmuyordu.

Böylece Şirket Ayancık ormanlarını hoyratça kullanmış, tam bir sömürü zihniyeti sergilemiş, ayrıca kesilen ağaçların yerine yenisini dikmeyerek sözleşme şartlarına aykırı hareket etmiştir.”³

“Mutlu son”!

Cumhuriyetin ilk yıllarında önde gelen yaban sermayeli kuruluşlardan birisi olan ZİNGAL, çalışmalarını onsekiz yıl sürdürebilmiştir. Otuz yıllık sözleşmesi, anlaşma koşullarına uymadığı gerekçesiyle 1945 yılında feshedilmiş; o sıralar yürürlükte olan 3780 sayılı Milli Koruma Kanunu’nun 18. maddesi uyarınca da devleştirilmiştir. Yurtta sevinçle karşılanan bu “son” Ulus Gazetesi’nde kamuoyuna şöyle duyurulmuştur:

“Sevinçle öğrendiğimize göre sözleşmeye dayanan ve yabancı sermayeyle kurulmuş olan özel şirketin elinde inleyip duran ormanlarımızın son parçası da artık yıkımdan kurtulmuş bulunuyor. Çünkü ... bu son

*yabancı şirketin işletmekte olduğu Ayancık yöresindeki geniş ve güzel ormanlarımız da dünden başlayarak devlet orman işletmelerimizin eline geçmiş bulunuyor...Yalnız kendi çıkarlarını gözeten bu şirketin sözleşme hükümlerine uymamakta direnmesi karşısında...hükümetimiz sözleşmesini geçersiz saymıştır.”*⁴

Etkinlikte bulunduğu süre içinde, bölge için önemli birçok gelişmeye öncülük eden ZİNGAL’ın devletleştirilmesi, ülkemizde başka ilklerin yaşanmasına da yol açmıştır: Sözgelimi; Şirket devletleştirme işlemleri ile ilgili belgelerde gerçek dışı bilgiler vermiş⁵; devletleştirme bedeline karşı çıkarak davalar açmış; sonuçta imzalanmasını sağladığı anlaşmayla tesisleri 3,6 milyon lira

karşılığında devlete satmıştır.⁶

ZİNGAL, yalnızca ormancılık tarihi yönünden önemli bir deneyim değildir: 2000’ yıllarda devlet orman işletmeciliğinde hızla yaygınlaştırılan “dikili ağaç satılması” uygulamasının önünde sonunda devlet ormanlarının özel kişi ve kuruluşlarca işletilmesine dönüşmesi durumunda yaşanabileceklerin anlamlı bir göstergesidir. Ne var ki, böylesi bir gelişme, ZİNGAL deneyiminde olduğu gibi, yöre insanlarının ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişmesine de katkı sağlayacak mıdır yoksa orman yıkımına yeni boyutlar mı kazandıracaktır? Şimdiden yanıtlanması gereken bir soru da budur.

- 1 Turan İstanbullu; “Türkiye’de Orman İşletmeciliğinin Seyri İçinde Yerli ve Yabancı Girişimler ve Bugünkü Durumu”, 19-20 Eylül 1974 tarihlerinde İstanbul’da TMMOB İstanbul Koordinasyon Kurulu tarafından düzenlenen Ulusal Kaynaklar Sempozyumu’nda sunulan bildiri.
- 2 Cevdet Yılmaz; “Sanayide Yer Seçimi ve Küreselleşme: Ayancık-Zingal Örneği (Sinop)”, A.Ü. Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi (TÜCAUM), DTCF (18-19 Ekim 2012), VII. Coğrafya Sempozyumu, Bildiriler Kitabı Ankara, Sayfa 299.
- 3 Agy; Sayfa 303.
- 4 18 Mart 1945 tarihli Ulus Gazetesi, (Aktaran Yücel Çağlar; Türkiye’de Ormancılık Politikası-Dün, Kendi Yayını) 1979, Ankara, Sayfa 181.
- 5 Cevdet Yılmaz; Agy, Sayfa 304.
- 6 Ahmet Can Akyol; “Kereste Fabrikasının Tarihsel Süreci” <http://ayancikgazetesi.com/makale/kereste-fabrikasinin-tarihsel-sureci/> (Erişim 16 Aralık 2014)

Mevsimlik Gezici Tarım İşçiliği

- Yoksulluk kaç gün sürer baba?
- 40 gün oğul
- 40 gün sonra zengin olur muyuz baba?
- Yok oğul alışırız...

Liva-ül Hamd

Mevsimlik Gezici Tarım İşçiliğinin Tarihsel Süreci

Kalkınma Atölyesi Arşivi, Alpu/Eskişehir, 2013

Anadolu'nun göç ve göçmenlik olgusuyla tanışıklığının tarihi oldukça eskilere dayanmaktadır. Göç olgusuna kültürel, politik ve farklı sosyolojik faktörler sebep olurken temel ağırlık taşıyan faktörün politik ve ekonomik olduğu görülmektedir.

Mevsimlik tarım göçü olgusu ise, ekonomik temelleriyle göç olgusu gibi çok disiplinli bir alanın sadece bir yanını bizlere aktarmaktadır. Mevsimlik tarım göçü özellikle tarımsal faaliyetlerin yoğun olduğu yörelerde mevsimlere bağlı olarak işgücü arzı ile talebi

arasındaki açığın kapatılmasına yönelik hareketlilik olarak ifade edilmektedir. Elbette bu genel tanımlamanın farklı unsurları ve türlerini mevsimlik tarım göçü olgusuyla birlikte ele almak gerekir.

Mevsimlik gezici tarım işçisi, tarımsal üretimin herhangi bir aşamasında işin yapıldığı yere giderek ücret karşılığında yazılı sözleşmeyle veya sözleşme olmaksızın çalışan gerçek kişilere verilen isimdir. Tarihte bugünkü anlamıyla belirli bir mevsimlik gezici tarım işçiliğinden söz etmek

Hazırlayan
Tuğba Atalar

güçtür. İlk kez 1830'larda mevsimlik gezici tarım işçilerinin Çukurova'da çalıştırılmak üzere Kavalalı İbrahim Paşa tarafından Sudan'dan getirildiği söylenmektedir. Muhtemelen o dönemde bu işçilerin bölgeye yerleştirilmesi söz konusu olmuştur. Çukurova, endüstriyel tarımsal hammadde üretimi nedeniyle mevsimlik gezici tarım işçisi ihtiyacını sürekli canlı tutmuş bir bölgedir. 1890'larda Adana'da piyasaya dönük tarımsal üretimin başlamasıyla birlikte¹ mevsimlik gezici tarım işçilerine talep sürekli olarak gündeme gelmiş ve devam etmiştir. Pamukta çapa ve hasat işlerinde ve hububatta çalışan mevsimlik gezici tarım işçileri Adana'ya komşu olan illerden mart ayında gelmeye başlarlardı. Hububat işçileri haftada altı gün, pamuk çapasında çalışanlar beş buçuk gün çalışırlar ve her iki grubun da beslenmeleri tarla sahipleri tarafından karşılanırdı. Pamuk hasadında çalışanların ücretlerinin bir kısmını kütlü pamuk oluştururdu.²

Cumhuriyetin ilk dönemlerinde, 1930 ve 1940'larda, tarımda ücretli olarak çalışanların genellikle çiftçiler olduğu ifade edilmektedir. Ürünlerin hasat zamanlarının farklılaşması nedeniyle kendi ürünlerinin hasat zamanı gelmeden veya geçtikten sonra geçici olarak başka yerlere ücret karşılığında çalışmak üzere göç eden çiftçiler, tarım işçilerinin önemli bir kısmını oluşturmuşlardır. Tarımdaki "geçici" işleri yapan bu işçiler amele, ırgat, gündelikçi olarak isimlendirilmişlerdir.³ Bu dönemde tarımda özellikle verimin yüksek olduğu yıllarda işgücü kıtlığı

yaşanması, üretim araçlarının mülkiyetine sahip olmayan belirli bir kesimin ortaya çıkmış olmasıyla ilişkilendirilmiştir. Hatta önemli bir tarım alanı olan Adana'da işçi kıtlığını aşabilmek için Amele Talimatnamesi düzenlenmiştir. Çalışma ilişkilerinde karşılaşılmaması muhtemel her türlü sorunu ve çalışma koşullarını düzenlemeye dönük bu belgenin uygulanıp uygulanmadığı belli değildir.⁴ Ancak mevsimlik gezici tarım işçilerinin çalışma yaşamlarının düzenlenebilir olduğunu göstermesi açısından anlamlıdır. O dönemde de mevsimlik gezici tarım işçilerinin

Mevsimlik gezici tarım işçisi, tarımsal üretimin herhangi bir aşamasında işin yapıldığı yöre dışından gelerek ücret karşılığında yazılı sözleşmeyle veya sözleşme olmaksızın çalışan gerçek kişilere verilen isimdir.

geldikleri yörelerin Doğu ve Güneydoğu Anadolu illeri olduğu anlaşılmaktadır.

Her iki niteliğin de ortak yanı, ikisinin de formel bir ekonomi dışında kalıyor olmasıdır. Bu yönü mevsimlik işçiliğini tarımda gerçekleşen küçük üreticilik, geçimlik tarım işçiliği, ücretli tarım işçiliği ve ücretsiz aile işçiliğinden ayıran en önemli özelliktir. Mevsimlik gezici tarım işçiliğinin formel bir ekonomi tanımı dışında kalması, aynı zamanda işgücü piyasası verileri içine dahil olmadan yani işgücü

Mevsimlik işçilik iki ayrı bağlamda dikkate alınmaktadır. Bunlardan biri gezicilik, diğeri ise geçiciliktir.⁵

Kalkınma Atölyesi Arşivi, Karataş/Adana, 2013

hesaplamalarının dışında kalmasını beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda mevsimlik gezici tarım işçiliği enformel bir ekonominin başat unsurları arasındadır. Ayrıca enformel ekonomiyi beslemeye ve genişletmeye devam etmekte oluşu mevsimlik gezici tarım işçiliğinin getirdiği sorunları da büyötmektedir.

Diğeri bir özellik olan “mevsimlik” göç etme olgusu tarımın mevsimlik işgücü ihtiyacından

kaynaklanmaktadır. Çok sayıda işçiye kısa süreli (mevsimsel) ihtiyaç duyulmasının nedeni tarımsal üretimin belli bazı aşamalarının makineleşememesinden kaynaklanmaktadır. Özellikle bazı tarımsal ürünlerde yoğun el emeğine bağlı kalınması ve bu durumun ürününün kalitesiyle ilişkili olması bu ihtiyacı arttırmaktadır.

Ancak tarımda bu tür kısa süreli işlerin hâlâ var olabilmesi, makineleşmenin yetersizliği ya da

ürün özelliğinin yanı sıra bir de bu işlerde çalışmak isteyen emeğin miktarıyla ilişkilidir. Dolayısıyla tarımda mevsimlik göçün tek nedeni işverenlerin bu yönde bir talep oluşturması değildir. Aynı zamanda geçici olarak göç etmeye, kısa süreli işlerde çalışmaya istekli bir kesimin de bulunması gerekir. Mevsimlik gezici tarım işçilerinin bu tür özellikler gösterebilmesi için sürekli yaşadıkları yerlerde iş alternatiflerinin oldukça

sınırlı olması gerekir. Bu açıdan bakıldığında konuyla ilgili yapılan araştırmalara göre mevsimlik gezici tarım işçilerinin tarım sektörünün nitelik gerektirmeyen işlerinde yoğunlaştıkları görülmektedir. İş alternatiflerinin çok sınırlı oluşu, nitelik seviyesinin düşük olmasıyla birlikte düşünüldüğünde, ortaya işgücü piyasasında hareketlilikleri sınırlanmış işçilerin bu tür mevsimlik işlere yönelediklerine dair bir sonuç çıkmaktadır. Sonuçta böyle bir kesimin var olması da işverenlerin ucuz ve mevsimlik emek kullanabilecekleri ürünlere daha fazla yönelmesine neden olmaktadır. Mevsimlik gezici tarım işçilerine Türkiye açısından bakıldığında zaman yoğun olarak farklı tarım ürünlerinin ekim, dikim, hasat, çapalama, budama, sulama gibi işleriyle uğraştıkları ve bu işleri ülkenin geniş bir coğrafyasında gerçekleştirdikleri görülmektedir. Bu alanda çalışanlara ait sayısal bir veriye sahip olunmamakla birlikte, ancak tarım sektöründe çalışan nüfusun yaklaşık yarısının mevsimlik gezici tarım işçiliği yaptığı konusunda tahminler bulunmaktadır.⁶

Kurtuluş Kardeşin / Adana, 2014

Öte yandan, eskiden beri iktisadi faaliyetlerde çocuk emeği kullanılmaktadır. Türkiye çocuk emeği kullanımında bir istisna olmadığı gibi, aksine gelişmekte olan birçok ülkede görülen yoğun bir çocuk emeğini, işgücü piyasalarına doğrudan dahil etmemiştir. Özellikle 1994 yılından itibaren düzenli olarak gerçekleştirilen çocuk işgücü anketleri, bize çocuk işgücü kullanımında kısmi bir düzelmeyi işaret etmektedir.⁷ Bu tarihten önceki yıllara ait çocuk işçi istihdamı veri kaynakları son derece sınırlı olan az sayıda araştırma ve gözleme dayalıdır.

Çocuk istihdamıyla ilgili veriler önemli ölçüde sanayi alanındadır. Türkiye’de tarım, ev işleri ve küçük sanayide çalışan çocukların saptanması, formel alan dışında kaldığı için çok güçtür. Bu alanlarda çocuk emeği kullanıldığı ve yasal sınırların aşıldığı bilinmektedir. Uygulama açısından konuya ilişkin hukuksal düzenlemelerin yetersiz kalması dışında Türkiye birçok uluslararası normu da ihlal edecek tarzda bir görünüm ortaya koyabilmektedir.⁸

- 1 Yasa, İ. (1970). “Türkiye’nin Toplumsal Yapısı ve Temel Sorunları”. Ankara: Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları.s:91
- 2 Hüsrev, İ. (1934). Türkiye Köy İktisadiyatı. İstanbul: Kadro Mecmuası.s: 137
- 3 Şeker, M. (1986). Türkiye’de Tarım işçilerinin Toplumsal Bütünleşmesi Değişim Yayınları. s.119
- 4 Toprak, Z. (1997) “Cumhuriyetin ilk yıllarında Adana’da Amele Buhranı ve Amele Talimatnamesi”, Toplumsal Tarih Dergisi, Sayı 041, s: 9-10, Tarih Vakfı Yurt Yayınları
- 5 Özbekmekçi ve Sahil (2004) makalelerinde mevsimlik gezici tarım işçiliğini bulunduğu bölgeyi terk etme ve bir dönem boyunca yaşadığı yere dönmeme olarak, mevsimlik geçici tarım işçiliğini ise sabah evinden çıkıp bir başkasının arazisinde ücretli olarak çalışıp gün bitiminde kendi evlerine dönmek olarak ayırma tabi tutmuşlardır. Bu noktada mevsimlik tarım işçiliği ister geçici isterse gezici olmasının işçinin çalışma koşullarında ve konumunda önemli bir değişim yaratmamaktadır. Ancak yaşam ortamlarında oldukça farklılıklar olduğu bilinmektedir.
- 6 Şimşek, Z., (2012). Mevsimlik Tarım İşçilerinin ve Ailelerinin İhtiyaçlarının Belirlenmesi Araştırması. UNFPA, s: 9.
- 7 TÜİK 1994,1999,2006 ve 2012 Çocuk işgücü anketleri arasında ölçüm farkları olması, 15 yaş zorunlu eğitim uygulaması gibi nedenlerle sayısal bir azalma görülmektedir. Ancak kırsal alanda istihdam edilen 6-17 yaş grubunda 2012 yılında 2006 yılına göre bir artış gözlenmektedir.
- 8 Makal, A. (2007). Ameleden İşçiye, Ankara: İletişim Yayınları, ss: 337-372

Yasal Boyut

MEVSİMLİK TARIM İŞÇİSİ ÇOCUKLAR

ULUSLARARASI

Hazırlayan
Sinem Bayraktar

1930 tarihli 29 sayılı Cebri veya Mecburi Çalıştırmaya İlişkin Uluslararası Çalışma Örgütü – ILO Sözleşmesi,

1953 tarihli Birleşmiş Milletler Kölelik ve Köle Ticareti ile Kölelik Benzeri Kurumların ve Uygulamaların Ortadan Kaldırılması Dair Sözleşmesi,

1957 tarihli 105 sayılı Zorla Çalıştırmanın Kaldırılması ILO Sözleşmesi,

20 Kasım 1989 tarihinde kabul edilen Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına dair Sözleşme,

1998 Uluslararası Çalışma Konferansında kabul edilen Çalışmaya

İlişkin Temel Haklar ve İlkeler ILO Bildirgesi ışığında;

1973 tarihli İstihdama Kabulde Asgari Yaşa İlişkin Sözleşme ve Tavsiye Kararını tamamlamak üzere;

ILO'nun temel haklara ilişkin 8 sözleşmesinden biri olan 182 sayılı En Kötü Biçimlerde Çocuk İşçiliğinin Ortadan Kaldırılması İçin Acil Eylem Sözleşmesi 17 Haziran 1999 tarihinde kabul edilmiştir.

Uluslararası işbirliği ve yardımlaşma da dâhil ulusal ve uluslararası eylemler için temel öncelik olmak üzere en kötü biçimlerdeki çocuk işçiliğinin yasaklanması ve ortadan

kaldırılması ile ilgili yeni belgeler kabul edilmesi gerekliliğini hedefleyen sözleşme Türkiye tarafından 25 Ocak 2001 tarihinde onaylanmıştır. Bu kapsamda mevsimlik gezici tarım işlerinde çalışan çocuklar **'en kötü biçimlerdeki çocuk işçiliği'** olarak tanımlanmış, hazırlanan 'zamana bağlı program' çerçevesinde 2015 yılına kadar 18 yaşına kadar bütün çocuklar için bu tip çocuk işçiliğinin ortadan kaldırılması taahhüdünde bulunulmuştur.

BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi'nin 9. maddesi, çocukların her türlü istismar, ihmal ve sömürüye karşı korunmasını ve hiçbir şekilde

ticaret konusu olmamasını beyan etmektedir.

Ayrıca 32. maddesi ile taraf devletler, çocuğun, ekonomik sömürüye ve her türlü tehlikeli işte ya da eğitimine zarar verecek ya da sağlığı veya bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaksal ya da toplumsal gelişmesi için zararlı olabilecek nitelikte çalıştırılmasına karşı korunma hakkını kabul ederler. Türkiye Sözleşmeyi 14 Ekim 1990'da imzalamış ve 27 Ocak 1995'te yürürlüğe sokmuştur.

Şubat 1965'de uygulamaya konulan Avrupa Sosyal Şartı (Avrupa Sosyal Haklar Sözleşmesi) 7. maddesi ile Avrupa Konseyi'ne üye hükümetler çocukların sağlık, ahlak ve eğitimleri için zararlı olmayacağı belirlenen hafif işlerde çalıştırılmaları durumu dışında asgari çalışma yaşının 15 olmasını sağlamayı; tehlikeli veya sağlığa zararlı olduğu öngörülen işlerde, asgari çalışma yaşının 18 olmasını sağlamayı; henüz zorunlu eğitim çağında olanların, eğitimlerinden tam anlamıyla yararlanmalarını engelleyecek işlerde çalıştırılmamalarını sağlamayı taahhüt ederler.

Ayrıca 8. madde çalışan kadınların annelik durumunda korunma haklarını ve dolaylı olarak çocuklarının bakım alma haklarını taahhüt altına almaktadır. Türkiye 1961 yılında sözleşmeyi imzalamış ve 1989'da onaylamış olmakla birlikte, bazı maddelere çekince koymuştur. 1996 yılında imzalanan ve 1999 yılında yürürlüğe giren 'Gözden Geçirilmiş Metin' ise 2007 yılında yürürlüğe girmiştir.

Ankara Üretici Yorum Kolektifi, 2010

ULUSAL

Ulusal hukuk açısından ise (1982) Anayasamızda dolaylı olarak mevsimlik gezici tarım işçisi ya da göçünde yer alan çocukların haklarının dayanağını oluşturan başlıca hükümler şöyledir:

41. madde: Devletin çocukların korunmasını sağlamak için önlemler alması.

42. madde: Herkesin eğitim ve öğretim hakkına sahip olması ve bu haktan yoksun bırakılma yasağı.

50. madde: Çocukların yaşına ve gücüne uygun olmayan işlerde çalıştırılması yasağı ile çalışma şartları bakımından özel korumaya alınmaları hakkına sahip olması.

56. madde: Herkesin sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkı ve sağlık ve sosyal kurumlardan yararlanabilmesi.

60. madde: Herkesin sosyal güvenlik hakkına sahip olması.

6 Nisan 2004 tarihli Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik 22 Nisan 2003 tarih 4857 sayılı İş Kanununun "Çalıştırma yaşı ve çocukları çalıştırma yasağı" başlıklı 71. maddesi gereğince "15 yaşını doldurmamış çocukların çalıştırılmaları yasaklanmıştır" olduğunun altını çizerek. Ancak bu yasağın ardından "14 yaşını bitirmiş, 15 yaşını doldurmamış ve

ilköğretimini tamamlamış çocukların çalıştırılabilecekleri hafif işler ve çalışma koşullarına ilişkin usul ve esaslar” düzenlenmiştir. Sadece 72. maddeye göre yeraltı veya su altında yapılacak işlerde ve 73. madde ile sanayiye ait işlerde gece 18 yaşını doldurmamış çocukların çalıştırılmaları yasaklanmıştır.

71. madde çocuk ve genç işçilerin “güvenlik, sağlık, bedensel, zihinsel ve psikolojik gelişmelerinin dikkate alınmasını” ve çalışmasının çocuğun “okula gitmesine, mesleki eğitiminin devamına engel olmamasını, derslerini düzenli bir şekilde izlemesine zarar vermemesini” şart koşturmaktadır.

Temel eğitimi (12 yıllık zorunlu eğitim) tamamlamış ve okula gitmeyen 15 yaşını tamamlamamış çocuklar için günlük çalışma saati yediyi, haftalık ise otuzbeşi geçmemesi diğer koşullardandır. 15 yaşını tamamlamışlar için “bu süre günde sekiz ve haftada kırk saate kadar artırılabilir.” Okula devam edenler içinse “eğitim dönemindeki çalışma süreleri, eğitim saatleri dışında olmak üzere, en fazla günde iki saat ve haftada on saat olabilir.”

Yönetmelikte mevsimlik gezici tarım işçiliğini kapsayan “düşme ve yaralanma tehlikesi olabilecek şekilde çalışmayı gerektirecek olanlar hariç meyve, sebze, çiçek toplama işleri” çocuk işçilerin (14 yaşını bitirmiş, 15 yaşını doldurmamış ve ilköğretimini tamamlamış kişi) çalıştırılabilecekleri hafif işler olarak listelenmiştir.

Genç işçilerin (15 yaşını tamamlamamış, ancak 18 yaşını tamamlamamış kişi) çalıştırılabileceği işler arasında ise “araçsız olarak 10 kg’dan fazla yük kaldırılmasını gerektirmeyen torbalama, fiçılama, istifleme ve benzeri işler” yer almaktadır.

Ayrıca 16 yaşını doldurmamış çocuklar ağır ve tehlikeli işlerde çalıştırılmaz. 85. maddede hangi işlerin ağır ve tehlikeli işlerden sayılacağı, Sağlık Bakanlığının görüşü alınarak Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca hazırlanacak bir yönetmelikte gösterileceği belirtilmiştir. Bu amaçla 16 Haziran 2004’de yürürlüğe konan 25494 sayılı Ağır ve Tehlikeli İşler Yönetmeliği 5. Maddesi “işin niteliğine ve şartlarına göre bedence bu işlere elverişli

Ankara Üreti_Yorum Kolektifi, 2010

ve dayanıklı olduklarının fizik muayene ve gerektiğinde laboratuvar bulgularına dayanılarak hazırlanan hekim raporu ile belirlenmesini” zorunlu kılar.

İşin devamı süresince de bu işlerde çalıştırılmalarında bir sakınca olmadığının 16 yaşını doldurmuş fakat 18 yaşını bitirmemiş genç işçiler için en az 6 ayda bir hekim raporu ile tespiti şarttır. Sağlık raporu alınmamış herhangi bir işçinin ağır ve tehlikeli işlerde çalıştırılması yasaktır. Tüm bu hükümlere aykırı olarak çocukların çalıştırması halinde uygulanacak yaptırım ise İş Kanununun 104. ve 105. maddesi ile idari para cezasıdır ve uygulama yetkisi ihlalin yapıldığı yerdeki Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Bölge Müdürüne aittir. Her ihlal ayrı bir para cezası gerektirir.

Ebeveyn veya diğer kanuni temsilcilerin çocuğu yasal koşullara aykırı bir çalışmaya zorlaması halinde ise

velayet ya da vesayet hakkının kötüye kullanılması söz konusu olur. Bu durumda Cumhuriyet Savcılıkları re’sen veya ihbar üzerine yargıçtan müdahale etmesini isteyebilir.

Ayrıca 15 yaşın altındaki çocukların okula gitmeden çalıştırması 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu 55. ve 56. maddeleri gereğince önce para cezasına, tekrarı halinde ise 20 günden iki aya kadar hafif hapis cezasına mahkûm etmeyi gerektirmektedir.

Türk hukuk sisteminde doğrudan mevsimlik gezici tarım işçilere özel bir yasa bulunmamakla beraber ilgili mevzuatın uygulanmasına yönelik başta Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı olmak üzere, İçişleri Bakanlığı, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı temel sorumlu bakanlıklardır.

Kaynakça

- Dr, Fazlı Aydın ed., “Avrupa Sosyal Şartı”, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Yayın no:6, 2014
- Kalkınma Atölyesi, “Batı Karadeniz İllerinde Fındık Hasadında Yer Alan Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri, Çocuklar, Tarım Aracıları ve Bahçe Sahipleri Temel Araştırması”, Aralık 2013
- Yrd. Doç. Dr. Cihan Selek Öz & Enver Bulut, “Mevsimlik Tarım İşçilerinin Türk Hukuk Sistemi İçerisindeki Yeri”, ÇSGB Çalışma Dünyası Dergisi Cilt 1 Sayı 1 Temmuz-Eylül 2013 S.: 94-111
- Friedrich-Ebert-Stiftung Türkiye Temsilciliği, “Tarımda Mevsimlik İşçi Göçü Türkiye Durum Özeti: Mevsimlik İşçi Göçü İletişim Ağı - MİGA”, Mayıs 2012

www.mevzuat.gov.tr

www.mevsimliktarimiscileri.com

www.metider.org.tr

BATI KARADENİZ İLLERİNDE FINDIK HASADINDA YER ALAN MEVSİMLİK GEZİCİ
TARIM İŞÇİLERİ, ÇOCUKLAR, TARIM ARACILARI VE BAHÇE SAHİPLERİ TEMEL
ARAŞTIRMASI: FINDIK HASADININ OYUNCULARI - Aralık 2013

Kalkınma Atölyesi tarafından Ferrero firmasının mali desteği ile hazırlanmıştır.

FINDIK HASADININ OYUNCULARI

Hazırlayan: Sinem Bayraktar

Mevsimlik gezici tarım işçiliği toplumun en yoksullarının bütün hane üyeleriyle birlikte katıldığı bir göç sürecidir. Bu süreç çok katmanlı ve karmaşık bir içeriğe sahiptir. Bir yandan yaşam stratejisi çocuklar dâhil hanede çalışabilecek olan bütün üyelerin çalışması sonucu elde edilecek gelire bağlı bir yaşam biçimi, öte yandan fındığı hasat etmek için mevsimlik işçi göçüne bağımlı bahçe sahipleri varlığı.

Mevsimlik gezici tarım işçileri gerek yaptıkları işler gerekse karşılaştıkları sorunlar açısından ücretli tarım işçiliğinin en zor ve ağır koşullarına sahiptirler. Mahalli işçilere göre daha düşük ücretle çalışmak zorunda kalmakta, yaşam ortamları olumsuzluklar içermekte ve daha uzun çalışma saatlerine, zaman zaman ayırimcılığa tabi kalmaktadırlar.

Herhangi bir sosyal güvenceye sahip olmadan iş bulamadıkları zaman yapacakları harcamaların birikimini de yapmak zorundadırlar. Bu durum onların kendi gelecekleri dışında çocuklarının da beklentilerini önemli ölçüde ipotek altına alan bir yapıyı kalıcılaştırmaktadır.

Yılın önemli bir bölümünü sürekli yaşadığı yerden uzak bir bölgede, bir veya daha çok ürün için ücretli tarım işçiliği yapmasının nedenleri arasında sürekli yaşadıkları bölgede toprak mülkiyetindeki değişimler, bölgenin istihdam yaratamaması, düşük gelir düzeyi ve yüksek doğurganlık hızı en çok göze çarpanlardır.

Büyük bir kısmı sürekli yaşadıkları yörelerden mevsimlik işlerin yapıldığı bölgelere ulaşana kadar uzun bir yol kat etmektedirler. Bu yolculuğun kişi başı maliyetinin düşük olması için kapasitenin çok üzerinde yolcu taşınmaktadır. Herhangi bir kaza durumunda da can kayıpları ve yaralanmalar oldukça fazla olmaktadır.

Araştırılan grubun çok büyük kısmı, 20 yaş altındaki çocuk ve gençlerden oluşmaktadır. Bu noktada genç işsizliğin çok yüksek oluşu ve sürekli yaşanan bölgedeki yüksek doğurganlık hızı göçe katılan bireylerin büyük oranda gençlerden oluşmasına nedendir. Ayrıca, mevsimlik gezici tarım işçiliği aile ya da

hane bazlı bir göç ve çalışma pratiği olmasına rağmen, hanelerinden bağımsız şekilde yöreye çalışmaya gelen düşük oranda da olsa gençler ve çocuklar bulunmaktadır. Çalışma süresinin kısa olması bu duruma yol açan etkenlerden biri olabilir. Bahçe sahipleri ve tarım araçları fındık hasadında çocukların çalışmaları istemedikleri, ancak hanelerin baskısından dolayı buna mecbur kaldıkları için çalıştırmak zorunda kaldıklarını aktarmışlardır.

Çocuk emeğinin kullanımında bahçe sahipleri yasal bir sorumluluk yüklenmemekte, sorunun kaynağını tarım araçlarının iş organizasyonunda ve hanelerin ekonomik koşullarında aranması gerektiğini düşünmektedirler.

Mevsimlik gezici tarım işçiliğinde çalışan çocukların sayıları tam olarak bilinmemekle birlikte fındık hasadında çalışan çocukların sayısına dair bir öngörü bulunmaktadır.

Kalkınma Atölyesi Arşivi / Ordu, 2013

Buna göre: “Türkiye’de bir kişinin günlük ortalama 40 kg kuru kabuklu fındık topladığı varsayılırsa fındık hasadının devam ettiği ortalama 35 günde bir kişi tarafından yaklaşık 1400 kg. kabuklu fındık toplanabilir. 2010 yılında 600 bin ton kabuklu fındık hasadı yapıldığına göre hasat için 428 bin işçinin tüm sezon boyunca çalıştığı varsayılabilir. Bu da işçilerin; “yüzde 10’nunun çocuk olması durumunda 43 bin çocuk, yüzde 20’sinin çocuk olması durumunda 86 bin çocuk, yüzde 30’unun çocuk olması durumunda ise 129 bin çocuk işçi” demektir.

18 yaş altında olup fındık hasadında çalışan çocukların eğitimlerine ara verenlerin oranı yaş ile birlikte artmaktadır. 7-14 yaş grubunda eğitimi terk etme oranı 15-17 yaş arasındaki eğitimi terk etme oranından çok daha düşüktür. Eğitim noktasında kız çocukları her öğretim kademesinde dezavantajlı grubu oluşturmaktadırlar.

Kalkınma Atölyesi Arşivi / Ordu, 2013

11,3

**Fındık hasadında
çalışan çocukların
yaş ortalaması**

Kalkınma Atölyesi Arşivi / Ordu, 2013

Baba Mesleği: Gelenek Sürüyor...

Mevsimlik gezici tarım işçilerinin baba meslekleri arasında kendilerine ait arazide çiftçilik yapanların oranı daha yüksektir. Tarımsal faaliyetler tüm haneyi beslemeye yetmediğinden mevsimlik iş temelinde kısa veya kalıcı göçler gündeme gelmektedir. Mevsimlik gezici tarım işçiliğinin kuşaklar boyu devam ettiğinin bir işaretidir.

Elde edilen gelirin çok düşük olması bütün bir yıl geçinmelerini sağlayamadığı için borçlanma yoluyla bir sonraki yılın gelirleri tüketilmektedir. Büyük kısmının tarım dışı geliri bulunmamaktadır. Görüşülen hanelerin yüzde 57'sinde mevsimlik gezici tarım işçiliğinden elde edilen gelir hanenin tek gelir kaynağıdır.

% 93.5

Çocuklarının mevsimlik gezici tarım işini sürdürmesini istemeyen haneler

Çocuklara yönelik gelecek beklentisinde çocukların eğitimleri ilk sırada gelmektedir. Haneler çocuklarının gelecekte benzer sıkıntıları çekmeleri için eğitimin önemini vurgulamaktadırlar. Eğitim, hanelerin içinde bulundukları kısır döngüden çıkış için anahtar bir rol oynamaktadır. Çocuklarının mevsimlik gezici tarım işini sürdürmesini istemeyen haneler yüzde 93,5 ile oldukça yüksek bir orandadır. Ancak hane reislerinin yaklaşık dörtte biri, hayal bile kuramadıklarını ifade etmişlerdir. Bu durum hanelerin tam anlamıyla bir kısır döngünün içinde olduklarının göstergesidir.

Kalkınma Atölyesi Arşivi / Ordu, 2013

Yanlarında getirdikleri gıdalar genel olarak taşınmaya elverişli un, bulgur, şeker, çay, yağ, mercimek ve kuru fasulye gibi tek tip ve kuru gıdalardır. Bu durum aslında kadınların ve çocukların yetersiz beslenmelerine neden olan bir besin rejimini ortaya koymaktadır.

Kötü beslenen bireylerin aynı zamanda uzun süreli çalışma temposu içinde oldukları anlaşılmaktadır. Buzdolabı sahibi olan hanelerin dışında kalan hanelerin hepsinde (yüzde 85,3) yiyecekler ve gıda ürünleri açıkta veya çuval içinde muhafaza edilmektedir.

Araştırılan grupta dinlenme zamanı hariç ortalama olarak günlük 10.5 saatlik bir çalışma süresi söz konusudur. Çalışma süresi boyunca ya da iş bitimine kadar zorunlu haller dışında günlük izin uygulaması söz konusu değildir. Özellikle uzun çalışma saatleri, yorgunluk ve dikkatsizlik iş kazasına uğrama riskini arttırmaktadır. Temel olarak gerçekleştirilen ve en fazla ölçüde ifade edilen sağlık sorunları grip (yüzde 21,2), güneş çarpması (yüzde 17,6), haşere

ve böcek sokması (yüzde 21,2) ve ishal (yüzde 16,5) olarak belirtilmiştir. Bunların dışında gıda zehirlenmesi, iş kazası, yılan ve akrep sokması, sıtma gibi rahatsızlıklar daha düşük oranda ifade edilmiştir.

Bu ölçüde sağlık sorunları için ne bahçede ne de işçilerin konakladıkları yerlerde ilk yardım seti veya benzeri acil durumlarda kullanmak üzere ecza dolabı bulunmamaktadır. İşçilerin kullandıkları en yaygın çözüm doğrudan eczaneye gidip ilacı kendilerinin almaları veya yanlarında getirdikleri ilaçları kullanmalarıdır.

İşçiler sürekli yaşadıkları yerlerde bağlı oldukları aile hekimlerine nereye gideceklerini haber verme-

En fazla ifade edilen sağlık sorunları

% 21.2
Grip

% 17.6
Güneş Çarpması

% 21.2
Böcek sokması

% 16.5
İshal

dikleri, çalışmak amacıyla geldikleri yerdeki aile hekimine de misafir kaydı yaptırmadığı için koruyucu aşılamaya, hamilelik izleme ve diğer sağlık hizmetlerini yeterince alamamaktadır. Ayrıca hasta olan hane üyelerinin konaklama alanından aile hekimine veya hastaneye götürülmesi ve buna refakat edenin yevmiyesini kaybetmesi nedeniyle acil durum olmadığı sürece işçiler doktora gitmemektedirler.

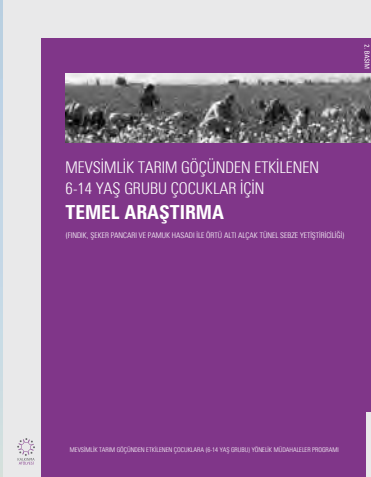
Barınma ve sağlık açısından iki önemli bakış açısı sorunun çözümünü zorlaştırmaktadır. Birincisi işçilerin geldikleri yerlerde yaşam, barınma ve sağlık koşullarının çalışılan yerlerdeki yaşam koşullarından daha iyi olmadığı tarzındaki düşüncedir.

Diğeri ise, daha dolaylı olarak barınma koşullarının düzeltilmesi halinde tarım işçilerinin geçici olarak çalıştıkları yerlere yerleşip orada sürekli kalacakları endişesidir. Kısacası, işçilerin mevcut çalışma ve barınma koşullarından daha iyisini hak etmediklerine dair geleneksel bir görüş söz konusudur.

MEVSİMLİK TARIM GÖÇÜNDEN ETKİLENEN ÇOCUKLAR

Mevsimlik Tarım Göçünden Etkilenen 6-14 Yaş Grubu Çocuklar İçin TEMEL ARAŞTIRMA VE MÜDAHALELER PROGRAMI

Kalkınma Atölyesi tarafından Hollanda Büyükelçiliği İnsan Hakları Programı - 2012 (MATRA) mali desteği ile hazırlanmıştır.

Hazırlayan: Sinem Bayraktar

Çocukların yüzde 98.3'ü anne, baba, büyükanne/büyükbaba ve kardeşleriyle birlikte mevsimlik olarak göç ettiklerini belirtmiştir. Aileler oldukça kalabalık olup, sahip olunan ortalama çocuk sayısı 6'dır.

İki türlü konaklama türü bulunmaktadır; (a) Çalıştıkları tarla sahiplerinin arazisinde çadır veya bahçelerdeki tarımsal ürün depolarında konaklayan ve aile olarak yalnız kalanlar (b) toplu olarak ya çadır grupları şeklinde ya da valilikler tarafından METİP kapsamında inşa edilen konutlarda konaklayanlar.

Valilikler tarafından inşa edilen konutların dışındaki barınma yerlerinde su, elektrik, atık su, tuvalet vb. altyapı olanakları oldukça sınırlıdır. Yüzde 30.8'i naylon ya da kamyon çadırlarda, yüzde 47.2'si bez ya da branda çadırlarda barındıkları görülmektedir. Ev (yüzde 5.4), ürün depolarında (yüzde 1.1), prefabrik konut (yüzde 0.3) ve diğer (yüzde 16.7) barınma biçimleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Barınma mekanlarında bir oda/çadır içinde

ortalama 8 kişi yaşamaktadır. Konaklamalarda ailelerin tamamı aynı yerde yaşamaktadır.

Konaklama alanlarında dile getirilen en önemli sorun; atık su sisteminin bulunmayışıdır. Temiz içme suyuna ya da temiz kullanma suyuna erişim ortalama yüzde 50'nin biraz üzerindedir. Kirlilik, gürültü ve toz ana şikâyetlerdir.

Çocukların önemli bir bölümü; yüzde 23.9'u üç günde bir, yüzde 41.5'i haftada bir, yüzde 5.7'si iki haftada bir, yüzde 0.6'sı üç haftada bir, yüzde 2.8'i ayda bir yıkanmaktadır. Her gün ya da iki günde bir yıkananların oranı yüzde 25.6'dır. Yani her dört çocuktan üçü, üç gün ve ötesi sıklıkla yıkanabilmektedir.

Çocukların dörtte birinin, günlük hayatlarını etkileyecek düzeyde sağlık sorunlarının olduğu ifade

78%
Mevsimlik tarım göçüne katılan ailelerden çadırlarda barınanların oranı

edilmektedir. Yüzde 52.2'si sık sık nezle, yüzde 59.9'u baş ağrısı, yüzde 44.5'i baş dönmesi, yüzde 48.7'si bel ağrısı yüzde 19.7'si sıtma, yüzde 18.5'i dizanteri gibi sağlık sorunları yaşadığını belirtmiştir.

Çocukların yüzde 56.9'u hastalandıkları zaman en iyi ihtimalle yakındaki aile sağlığı merkezlerinden yararlanmaktadır. Yüzde 38.8'i ise ildeki devlet hastanesine götürüldüklerini belirtmiştir. Mevsimlik tarım göçüne katılan çocukların yüzde 35.6'sı düzenli aşı olduğunu belirtirken, yüzde 54'ü aşılarını düzenli olmadığını ifade etmiştir.

İşçiler hasat, toplama işlemlerini günlük elbiseleriyle çoğunlukla herhangi bir koruyucu kullanmadan yapmaktadırlar. Hasat esnasında terleyen çocuk işçilerin terleri üzerlerinde soğumaktadır. İş güvenliği ve sağlığı konusunda işçilerin herhangi bir eğitim almadığı ve bahçe sahiplerinin de herhangi bir olanak sağlamadığı gözlenmiştir.

Mevsimlik tarım göçündeki çocukların yaptıkları işleri il bazında incelediğimizde "tarlada çalışma" yüzde 76.6'lık oran ile

en fazla katılımın olduğu iş olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir diğer çarpıcı bulgu ise kız çocuklarının yüzde 68.4'ünün su taşıma, yüzde 63.7'sinin kardeşlere bakma, yüzde 66.6'sının eşyaları gözetleme, yüzde 45.6'sının bulaşık yıkama, yüzde 30'unun yemek hazırlama, yüzde 49.1'inin temizlik yapma gibi işleri yerine getiriyor olmasıdır.

Çocuklar günde ortalama 10.10 saat çalışmaktadır. Ürünler arasında farklar incelendiğinde ise çocuklar pamuk hasadında 11.35 saat/gün, pancar hasadında 9.97 saat/gün, örtü altı alçak tünel sebzeçilikte 9.61 saat/gün, fındık hasadında ise 9.19 saat/gün çalışmaktadır.

Haftada ortalama 6.17 gün çalışmakta olan çocuklar en uzun süre çalışmayı pamuk hasadında (6.75 gün/hafta) yapmaktadır. Pamuk hasadında çocuklar hemen hemen haftanın yedi günü, günde ortalama 11.35 saat çalışmaktadır. Çalışma

süreleriyle ilgili en tamamlayıcı veri yıllık çalışma süresidir. Çocuklara şu andaki işlerinde 2011 ve 2012 yıllarında ortalama kaç gün çalışacakları sorulduğunda, 75.89 gün/yıl, yani yaklaşık 2.5 ay çalışacaklarını beyan etmişlerdir.

Çocukların yüzde 97'sinin okula kaydı bulunmaktadır. Okula geç kayıt (yasanın ön gördüğü yaştan sonra) gözlenen bir sorundur.

Okul öncesi eğitime katılım ortalama yüzde 10 civarındadır. Ankete katılan çocukların yüzde 94'ü 2010-2011 eğitim-öğretim yılında okula düzenli devam etmemiştir. 180 eğitim gününde ortalama 58.6 gün devamsızlık yaptıkları tespit edilmiştir.

Okula devamsızlığın en fazla şeker pancarı üretimine katılan çocuklarda olduğu belirlenmiştir (ortalama 66.91 gün). Çocukların, 'okula neden devam edemediği' sorusuna yüzde 82.8'lik bir kısmı "mevsimlik tarım göçü" cevabını vermiştir.

Diğer nedenler arasında 'ailenin istememesi, mevsimlik tarım göçüne katılma veya çalışma, okulda başarısız olma, maddi yetersizlikler, kardeşlere bakma, okulun ikamet yerine uzak olması' gibi etkenler gösterilmiştir.

Okula yönelik algılarını irdelediğimizde sadece yüzde 3.5'i okulu sevmediğini söylerken yüzde 96.5'i okul hakkında olumlu ifadeler kullanmıştır. Çocukların yüzde 89.5'i ailesinin gelecekte kendisinin okumasını istediğini belirtmiştir.

11.35

Pamuk hasadında çalışan çocukların günlük çalışma süresi (saat / gün)

Hazırlayan: Sinem Bayraktar

MEVSİMLİK GEZİCİ TARIM İŞLERİNDE ÇOCUK İŞÇİLİĞİYLE YEREL DÜZEYDE MÜCADELE

ÇALIŞTAY RAPORLARI - Ağustos 2014
(ESKİŞEHİR, ADANA, MALATYA)

Kalkınma Atölyesi tarafından Hollanda Büyükelçiliği
İnsan Hakları Programı (MATRA) mali desteği ile hazırlanmıştır.

Kalkınma Atölyesi Arşivi / Eskişehir, 2013

Resmi tahminlere göre 19 il ve bu illerin ilçelerine 5 bin ve daha fazla mevsimlik gezici tarım işçisi göç etmekte, 11 ilden ise 5 bin ve daha fazla mevsimlik gezici tarım işçisi ayrılmaktadır. Bu il sayılarına yalnızca mevsimlik mahalli tarım işçilerinin bulunduğu iller dâhil değildir.

Mevsimlik gezici tarım işlerinde çalışan çocukların sayıları tam olarak bilinmemekle birlikte, resmî tahminlere göre yaklaşık

350 bin kişi mevsimlik gezici tarım işçisi olarak çalışmakta, yani yılın belirli dönemlerinde tarım işçisi olarak çalışmak için sürekli olarak yaşadıkları yerleşimlerinden ayrılıp, başka yerlere göç etmektedir. Bu rakama bakılarak, sadece mevsimlik tarım göçünden yarım milyon insanın etkilendiğini söylemek gerçek dışı olmaz.

Bu rakama, göç etmeden, kendi bölgesinde mevsimlik mahalli tarım işçisi olarak çalışanlar da katıldığında, konudan etkilenen kişi sayısının katlanarak bir milyona yaklaşacağı düşünülebilir. Buradan hareketle, mevsimlik gezici tarım işçiliğinden doğrudan veya dolaylı olarak etkilenen çocuk sayısının da yüz binleri bulduğu söylenebilir.

Çocukların tarlaya gitmelerini engelleyecek hiçbir hizmet bulunmadığından, her yaştan çocuk aileleriyle birlikte tarlada veya çadırlarda kalmaktadır. Bu durum, çok küçük yaşlardan (5-6 yaş) itibaren bütün gün güneş ışığına maruz kalmalarına neden olmaktadır. Çalışan ailelerin, bahçe sahibi ve bahçenin bulunduğu köyde yaşayanlarla sınırlı ilişki kurmaları, çocukların da sosyal izolasyona ve ayrımcı muameleye maruz kalmalarına neden olabilmektedir.

Hem ailelerin yaşadıkları çadırlarda hem de tarlada temiz su, tuvalet, beslenme gibi ihtiyaçlarını karşılayacak hizmetler bulunmamaktadır.

Mevsimlik gezici tarım işçileri çoğunlukla herhangi bir sosyal

güvence sistemine ya da sağlık sigortası sistemine dâhil olmadıkları için sağlık masraflarının karşılanmasının sorun olduğu bildirilmektedir. Ailelerin genel yerleşim yerlerinin uzağında kurulan çadırlarda yaşamaları, çocukların aile hekimliği sistemi kapsamında takibini de zorlaştırmaktadır. Doktora gitmek için harcanan zamanın günlük yevmiyeden kesilmesi, tarlalar ve çadırların bulunduğu yerlerin ana yerleşim yerlerinden uzak olmasından dolayı, çocuklar her hastalandıklarında hekime götürülmemektedir. Ayrıca acil durumlar haricinde sağlık kontrollerinin ihmal edildiği gözlenmektedir.

Çalışma sırasında yeterince koruyucu önlem alınmadığı için hem yetişkinler hem de çocuklar kazalardan zarar görmekte, ancak bu kazaların kayıtları tutulmamakta veya iş kazası olarak kaydedilmemektedir.

Bazı yerlerde yaşam koşullarının çok kötü olduğu, tuvalet, duş bulunmadığı ve bu ihtiyaçların çadırların yanlarına kazılan çukurlar ile giderildiği, çadırlara

çekilen elektrik kablolarının açıkta olmasının risk taşıyor olduğu, yerleşim yerinin hemen yanında bulunan su kanalının açıktan aktığı ve üzerindeki köprülerde bile korkuluk bulunmadığı gözlenmiştir.

Tarım işçiliğinde çalışan ailelerin arasında ataerkil ilişki biçiminin devam etmesi; kız çocukları bakımından riski arttırmaktadır. Çok küçük yaşlardan itibaren kardeşlerine bakmaya, çadır temizlemeye, yemekleri yapmaya başlayan kız çocukları, çalışabilir hale geldiklerinde, bu işlere ek olarak bir de tarlada, bahçede çalışmaktadır. Ayrıca bu çocukların, erken yaşta evlendirilmelerinin de yaygın olduğu bildirilmektedir.

Çocukların ihtiyaçları hiç dikkate alınmamaktadır. Çocuklar birbirilerini büyütmede, çocukların bakımı, güvenliği, oyun ve eğitim ihtiyaçları konusunda hiç kimsede farkındalık bulunmamaktadır. Ailelerin, çocukları sadece gelecekteki güvenceleri olarak gördükleri ve onlara karşı bir yükümlülük hissetmedikleri düşünülmektedir.

Nohut
Fasulye (kuru)
Tütün
Şeker pancarı
Pamuk (kütü)
Ayçiçeği
Susam
Soğan (kuru)
Patates
Lahana (beyaz)
Marul (kıvrıkcık)
Marul (aysberg)

Ispanak
Kavun
Karpuz
Kabak (sakız)
Hıyar
Patlıcan
Domates
Biber (dolmalık)
Biber (sivri)
Biber (salçalık)
Kırmızı biber
Fasulye (taze)

Bezelye (taze)
Barbunya fasulye (taze)
Soğan (taze)
Havuç
Turp (kırmızı)
Karpuz (örtüaltı)
Hıyar (örtüaltı)
Patlıcan (örtüaltı)
Domates (örtüaltı)
Biber (örtüaltı)
Antep fıstığı
Fındık

Kayısı
Kıraz
Vişne
Nar
Üzüm
Greyfurt (altıntop)
Limon
Mandalina
Portakal
Kimyon
Mercimek

Mevsimlik tarım göçüne katılan ve aşılarını düzenli olmayan çocukların oranı

Mevsimlik tarım göçündeki çocukların yaptıkları işleri il bazında incelediğimizde "tarlada çalışma" oranı

Günlük faaliyetlerini engelleyecek düzeyde fiziksel veya zihinsel engeli bulunan çocukların oranı

Barınma biçimleri incelendiğinde; bez ya da branda çadırlarda barınanların oranı

% 98,3

Anne, baba, büyükanne/büyükbaba ve kardeşleriyle birlikte mevsimlik olarak göç eden çocukların oranı

% 69,1

Ankete katılan çocuklardan anadilleri Kürtçe olanların oranı

% 96,5

Mevsimlik tarım göçünde çalışırken okul hakkında olumlu ifadeler kullanan çocukların oranı

% 82,8

"Okula neden devam edemediği" sorusuna "mevsimlik tarım göçü" cevabını veren çocukların oranı

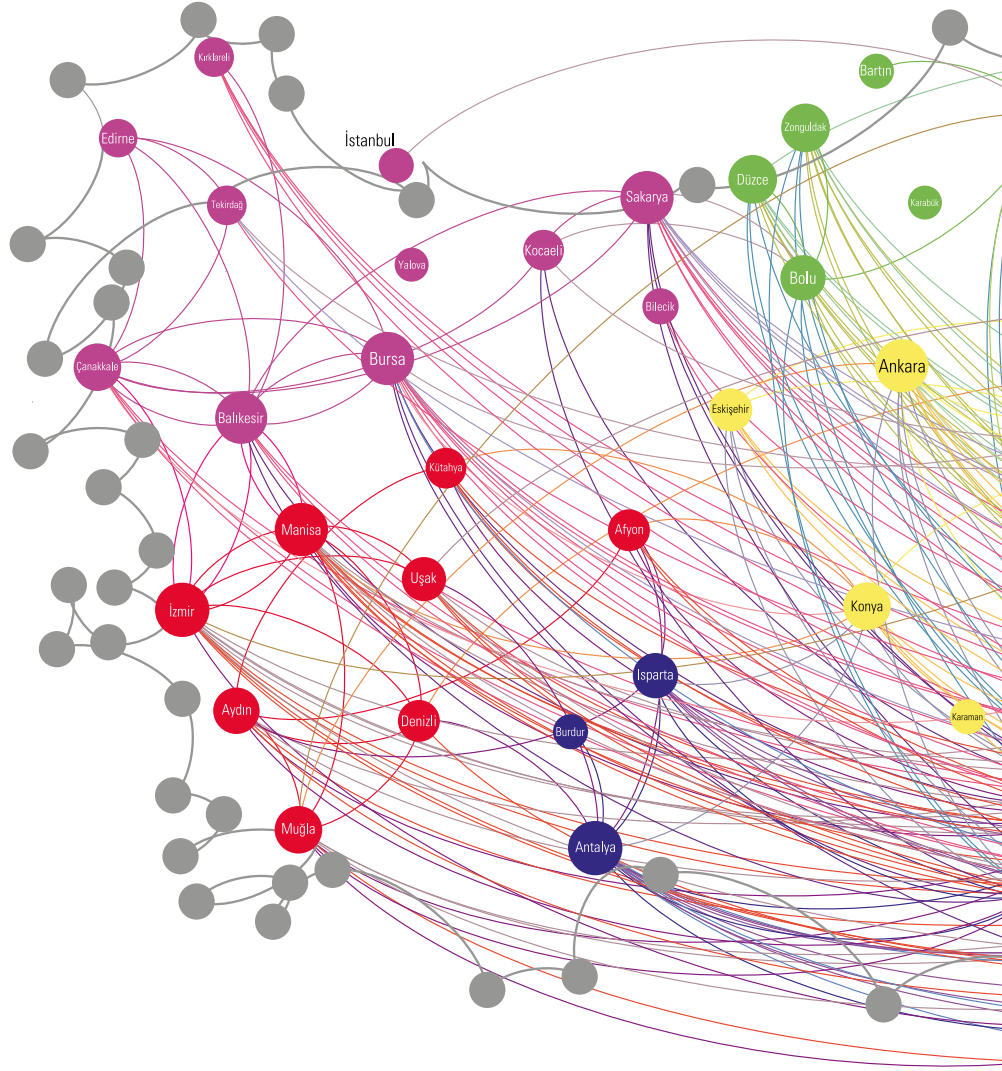
Ağ Haritalamasının İnsan Hakları Bağlamında Kullanımı

Aslında ağ haritalama çalışmaları 20. yüzyılın başında özellikle psikoloji ve sosyoloji alanlarında kullanılmıştır. Bilim ve teknolojinin gelişmesiyle ağ haritalaması ekonomiden, biyolojiye birçok uygulama alanı bulmuş ve farklı alanlarda farklı haritalar ortaya konmuştur. 2008 yılında Skye Bender-deMoll, Ağ Analizi ve Haritalama'nın İnsan Hakları'nda Potansiyel Kullanımı adlı makalesi ile ağ haritalamasının alışılmışın dışında farklı bir alanda uygulanabileceğini göstermiştir. Ağ haritalamasının insan hakları bağlamında kullanılması yöntemiyle;

- Bilgi, haber ve bakış açılarını genişletmek, değiştirmek,
- Kurumsal yapılanmaları belirleyerek sosyal bilgi hazinesini artırmak,
- Bir topluluk ya da oluşum içerisindeki dinamikleri ortaya koymak,
- Önemli odak (aktör, kişi) ve öbekleri (grupları) belirleyerek müdahalede bulunmak, karar alıcı mekanizmaları işletmek, politikacıları yönlendirmek,
- Matematiksel ve görsel analiz yapmak,
- Topluluğun katılımını sağlamak,
- Etkili savunuculuk taktikleri geliştirmek, gibi amaçlar hedeflenmektedir.

Türkiye'de insan hakları bağlamında vaka temelli olarak yapılan harita örneklerinden biri de Kalkınma Atölyesi'nin Mevsimlik Tarım İşçilerinin Göç yollarını gösteren göç haritasıdır.

MEVSİMLİK TARIM GÖÇÜ AĞ HARİTASI

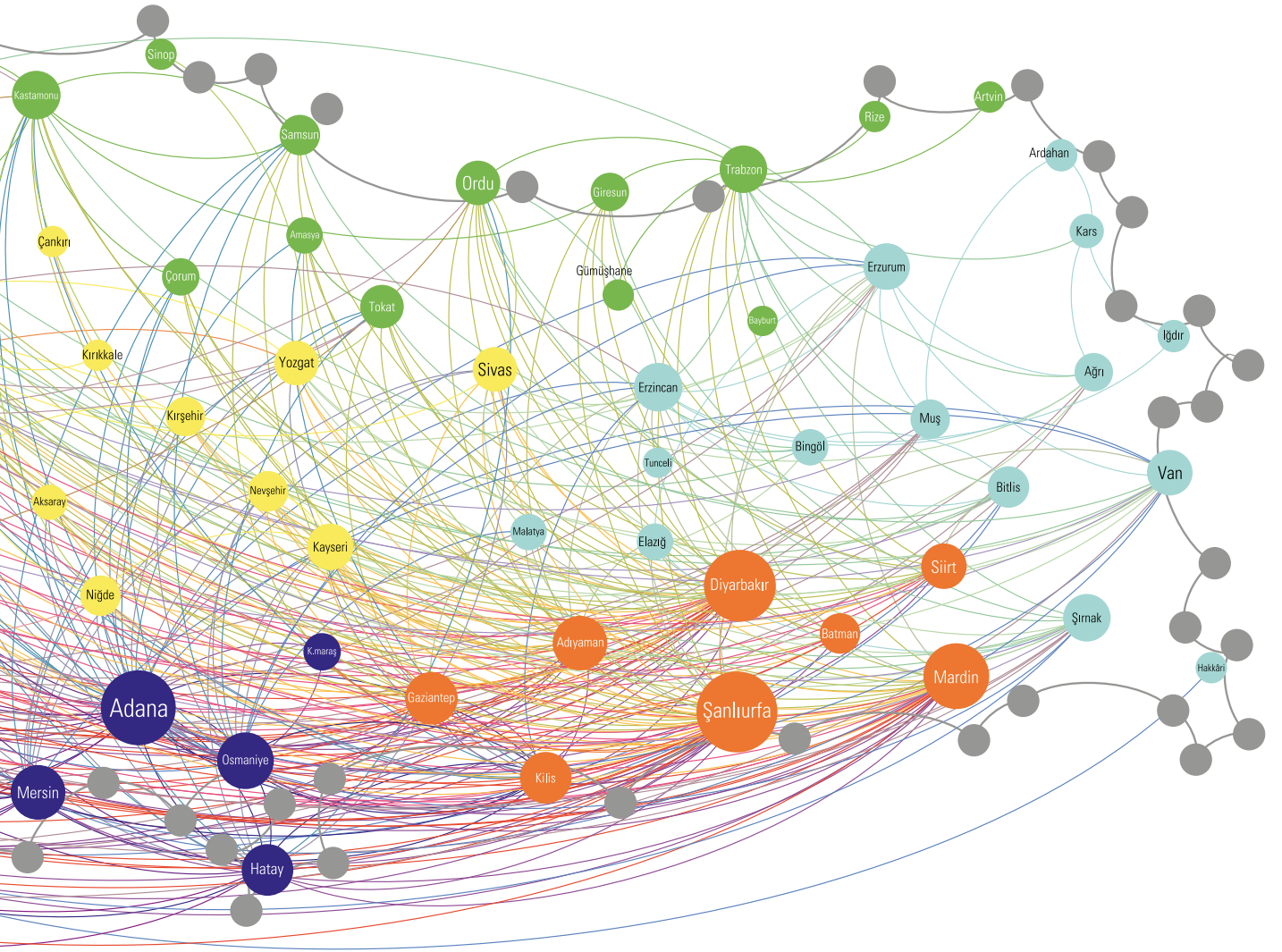
Bu ağ haritası Barış ve Demokrasi Partisi milletvekili Ertuğrul Kürkçü'nün 18 Eylül 2013 tarihinde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Faruk Çelik'e verdiği soru önergesi kapsamında Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın 9 Nisan 2014 tarihinde verdiği yanıtı göre derlenmiş verilerden Kalkınma Atölyesi ortakları Kurtuluş Kararın ile Ali Kaplan ve Gündem Çocuk Derneği'nden Özgür Tek'in katkılarıyla hazırlanmıştır.

Çizgilerin Anlamı:

- Marmara Bölgesi
- Ege Bölgesi
- Akdeniz Bölgesi
- İç Anadolu Bölgesi
- Karadeniz Bölgesi
- Güneydoğu Anadolu Bölgesi
- Doğu Anadolu Bölgesi
- Türkiye sınırları

Saat yönünde bir ilden çıkan çizgiler, ulaştığı ile göç vermiştir. Saat yönünün tersinde gelen çizgiler o ilin göç aldığı gösterir. Örneğin, Van ilinden saat yönünde çıkan koyu mavi çizgiler; Van ilinin Akdeniz Bölgesi'ndeki illere göç verdiğini göstermektedir. Yine saat yönünde çıkan yeşil çizgiler; Van ilinin Karadeniz Bölgesi'ndeki illere göç verdiğini gösterir. Mavi renkli çizgiler, Van ilinden saat yönünün tersinden çıkıyor olması da, Van ilinin Akdeniz Bölgesi'ndeki illerden göç alıyor olduğunu gösterir. Haritadaki büyük daireler ve çıkan çizgiler ise yoğun göç alıp/verme durumunu göstermektedir.

Kaynak: www.guvenlicalisma.org/icerik/haber/dosyalar/ezgi.pdf

Mevsimlik gezici tarım işlerinde çocuk işçiliğiyle ilgili

KİMNE YAPIYOR?

Kalkınma Atölyesi Arşivi / Alpu, Eskişehir, 2013

Türkiye'deki mevsimlik gezici tarım işlerinde yetişkin ve çocuk işçiliğine yönelik proje, program uygulayan ve çeşitli çalışmalar yapan kurum ve kişi sayısı az, kaynaklar sınırlı da olsa konuyu gündeme getirmek için çaba harcanmaktadır.

Bursa Tabip Odası

2011 yılında itibaren Bursa ilindeki mevsimlik gezici tarım işçilerinin sorunlarını gündeme getirmek ve çözüm üretmeye yönelik alan ziyaretleri gerçekleştirmekte, raporlama yapmakta ve kamuoyu oluşturmaya çalışmaktadır. 2013 yılı itibarıyla ise Bursa Akademik Odaları Birliği kapsamında bu çalışmalarına devam etmektedir.

Eğitim Sen, mevsimlik tarım göçüne katılan çocukların durumunu

belirlemek amacıyla 2007 yılında bir araştırma gerçekleştirmiştir. Uluslararası Eğitimciler Sendikası işbirliğiyle Mayıs 2013 yılında mevsimlik gezici tarım işlerinde çalışan çocukların durumuna yönelik Eğitim Sen şubelerini duyarlı kılmak amacıyla bir toplantı düzenlemiştir. Sendika kendi imkanlarıyla sorunu araştırmaya ve gündemde tutmaya çalışmaktadır.

Mevsimlik
İşçi Göçü
İletişim Ağı
(MİGA)

İstanbul Bilgi Üniversitesi'nin sekretaryasını yürüttüğü Mevsimlik İşçi Göçü İletişim Ağı (MİGA) mevsimlik işçi göçüyle ilgili çalışan araştırmacılar, akademisyenler, yerel, ulusal ve uluslararası ilgili kamu ve özel kurumların, sivil toplum kuruluşlarının ve ilgili sosyal tarafların temsilcileri ve bireylerden oluşmaktadır. Temel amacı mevsimlik işçi göçü konusunda var olan durum ile ilgili bilgi toplamak ve değerlendirme yapmak; mevsimlik göç eden işçilerin ve ailelerinin yaşadığı sorunlara dikkat çekerek, kamuoyu oluşturmak; ilgili tüm tarafları (yerel, ulusal ve uluslararası kamu kurum ve kuruluşları, işverenler, işçi ve işveren örgütleri, vb.) sorumluluklarını yerine getirmeye ve çözüm yolları aramaya çağırarak; bu alanda çalışanlar arasındaki iletişimi arttırmak ve geliştirebilecekleri ortak çalışmaları desteklemektir. İletişim ağı Friedrich-Ebert-Stiftung Derneği tarafından desteklenen düzenli toplantılar yapmakta, durum raporları hazırlamaktadır.

Bernard van Leer Vakfı tarafından desteklenen, Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi'nin gerçekleştirdiği Mevsimlik Tarım İşçileri Göç Haritalama Projesi ile mevsimlik tarım göçüne katılan ailelerin nüfus yapısı ve kompozisyonu, mevsimlik işçi göçünün özellikleri, mevsimlik tarım işçisi ailelerin göç sürecinde ve sürekli yerleşim yerinde yaşadıkları sorunlarla bu ailelerin 0-8 yaş grubu çocuklarının yaşadıkları sorunlar belirlenmiştir.

Harran Üniversitesi,
Birleşmiş Milletler
Nüfus Fonu ve Toros
Gübre işbirliği

kapsamında mevsimlik gezici tarım işçilerinin başta üreme sağlığı olmak üzere yaşam koşullarını geliştirmek amacıyla çeşitli araştırma, uygulama, kapasite geliştirme ve savunuculuk projeleri gerçekleştirilmektedir.

Bu projelerden biri de Mevsimlik Tarım İşçilerinin ve Ailelerinin Sağlığını Geliştirme Programı'dır.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çocuk İşçiliği Şube Müdürlüğü aracılığıyla yerel izleme sistemleri kurma çalışmaları yapmaktadır. Ayrıca 2010 yılından itibaren kısa adı METİP olan *Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İyileştirilmesi Projesi* kapsamında eğitim, sağlık, barınma ve diğer sosyal ihtiyaçları için il ve ilçelerde uygulama desteği vermektedir.

Aile ve Sosyal Politikalar

Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı çocuk işçiliğinin önlenmesi amacıyla genelgeler yayınlama ve yerel kurumları harekete geçirme yoluyla çocuk işçiliği ile mücadele etmektedir.

UNICEF, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın yerel izleme birimlerinin kurumsal kapasitesini geliştirmeye yönelik 2013 yılında eğitim programı düzenlemiştir.

Kalkınma Atölyesi Arşivi / Alpu, Eskişehir, 2013

Mevsimlik Tarım İşçilerinin Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Derneği, Birleşmiş Milletler 'Kadınların ve Kız Çocuklarının İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Ortak Programı' çerçevesinde uygulamaya konulan 'Sabancı Vakfı Hibe Programı'- 2007 tarafından desteklenen, Harran Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı tarafından hazırlanan ve Şanlıurfa Valiliği, Şanlıurfa Belediyesi işbirliği ile yürütülen *"Mevsimlik Tarım İşçisi Kadınların ve Çocuklarının Gezici Sağlık Hizmeti Yoluyla Sağlık Hakkının Korunması ve Geliştirilmesi Projesi"* sonrasında kurulmuştur.

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) çocuk işçiliğiyle mücadele kapsamında 2008 yılına kadar devam eden ve kısa adı IPEC olan Çocuk İşçiliğiyle Mücadele Uluslararası Programı'nı 1992 yılından itibaren Türkiye'de uygulamıştır. Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimleriyle Mücadele kapsamında fındık hasadında çocuk işçi çalıştırılmamasına yönelik tekrarlanabilir modeller ve kurumsal kapasite geliştirme konularına destek vermektedir.

Hayata Destek Derneği fındık hasadında çalışan çocuklara yönelik sosyal destek çalışmalarını özel sektörün de desteğiyle gerçekleştirmekte ve çocukların işten el çektilirilmesi hasat işlemleri dışında tutulması ve onların yaşamlarını iyileştirmeye yönelik projeler uygulamaktadır. Ayrıca çocuk işçiliğiyle toplumsal duyarlılığı geliştirme, farkındalık yaratma amacıyla *Bu iş çocuk oyunağı değil!* kampanyası başlatmıştır.

hayata destek
İNSANİ YARDIM DERNEĞİ

Diyarbakır Mezopotamya Mevsimlik Tarım İşçileri Derneği Demokratik Toplum Kongresi (DTK) Sosyal Politikalar Komisyonu'nun 6-7 Nisan tarihleri arasında Urfa'nın Viranşehir ilçesinde düzenlediği Mevsimlik Tarım İşçileri Kurultayı'nda alınan dernekleşme kararı sonucunda Diyarbakır'da kurulmuştur.

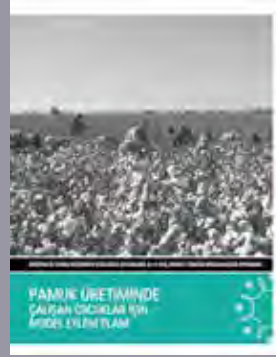
**KALKINMA
ATÖLYESİ**

Kalkınma Atölyesi mevsimlik gezici tarım işçiliği kapsamında 2002 yılından beri çocuk işçiliğiyle ilgili temel araştırmalar, planlama ve politika notları hazırlama ile savunuculuk çalışmaları kapsamında program ve projeler uygulamaktadır. Kalkınma Atölyesi'nin başlıca projeleri; mevsimlik göçe katılan 6-14 yaş grubu çocukların durumu, fındık hasadında çalışan çocuklar, mevsimlik gezici tarım işlerinde çalışan çocukların çalışma yaşamından çekilmesi için yerel sivil toplum ve meslek örgütlerinin kapasitesinin güçlendirilmesidir.

KALKINMA
ATÖLYESİ

Kalkınma Atölyesi kurucularını 2002 yılında bir araya getiren mevsimlik ve gezici tarım işlerinde çocuk işçiliği konulu bir alan araştırmasıydı. Nitekim 2004 yılında kuruluşundan bu yana Atölye'nin çalışmalarında mevsimlik tarım işçiliği ve çocuklar en önde gelen konu olmuştur. Bundan sonra da Atölye mevsimlik tarım göçünün çocuklar üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmaya yönelik çalışmalarını kararlılıkla devam ettirecektir.

Mevsimlik gezici tarım işçi aileleri ve çocuklarıyla görüşme yapmak için alana gittiğimiz gün çok fazla yağmur yağdı. Ertesi gün sahaya çıktığımızda çadırda kalan mevsimlik gezici tarım işçilerinin neyi var neyi yoksa ıslanmış olduğunu öğrendik. Genellikle kurmuş oldukları çadırlar; onları yağmurdan, fırtınadan koruyacak kadar sağlam olmuyor. Söküm yapılan tarladaki tarım işçisi bir ailenin yanına görüşmek için gittik. Kaldıkları bez üstü naylon çadırda ailenin üç kızı ve bir oğlu vardı. En küçük kız çocuğu üç yaşındaydı. Çocuğun bütün kıyafeti ıslaktı.

Bir ailenin en küçük kızı ilkokul üçüncü sınıfta ama okula gidemiyor. Ailesi mevsimlik gezici tarım işçisi olduğundan nisan mayıs aylarında sürekli yaşadıkları memleketlerinden çıkıyorlar. Kasım ayının ortasına kadar memleketlerine geri dönemiyorlar. Bu küçük kız okuluna devam edemediği için büyük üzüntü duyuyor ve şöyle diyor; “Ailemin gittiği illerde misafir öğrenci olarak okula devam etmek istedim ancak öğretmenimin bana kitap kaynağını sağlamaması, öğrencilerinin gözü önünde beni küçük düşürmesi ve arkadaşlarımdan doğudan geldiğim için beni dışlamalarına dayanamadım. Bu yüzden memleketim dışında okula gitmiyorum. Keşke memleketimizde babamın işi olsa da ben de diğer çocuklar gibi okula gidebilsem ve öğretmen olabilsem.”

YOKSULLUK ELEKTRİK^{VE}

Gözlerinizi kapatın ve düşünün. Zar zor, arada sırada amelelikten kazandığınız parayla yaşamlarını sürdürmeye imkân bulamayan milyonlarca aileden birini geçindirmeye çalışıyorsunuz. En büyüğü 14, en küçüğü 5 yaşında 6 çocuğunuz var. Çocuklar analarıyla birlikte kamyonlarla oradan buraya mevsimlik gezici ve geçici işçiliğe gidip, pamuk toplamaya çıkan ordulara katılıyor.

Karınızın en önemli işlerinden biri de sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarından gıda, kömür ve çocukları için şartlı eğitim, sağlık yardımı gibi aşırı yoksul ve çocuklu ailelere yapılan yardımları alarak, çocukların karınlarını doyurmaya çalışmak. Oturduğunuz evin çatısı akıyor, her duvarından rüzgâr ve yağmur giriyor. Yoksullara dağıtılan kömür size de geliyor ama kalitesiz. Tek odaya doluşup ısınmaya çalışsanız da zehirlenmemek için yatmadan kömür sobasını söndürmeniz gerekiyor. On yıllarla süren “olağanüstü hal” nedeniyle söz edilebilecek bir alt yapı yatırımının yapılmadığı ilinizde özellikle kış aylarında sürekli elektrik kesiliyor. Kısa kış günlerinde elektrik kesintisi bir yandan çocukların ödevlerini yapabilmelerine engel oluyor, diğer tarafta da işe yaramaz kömür yerine arada bir elektrik sobası yakmanız da zorlaşıyor.

Şimdi gözünüzü açıp, önünüze koyulan elektrik faturasına bakın. Çoğu zaman gelip-giden elektrik için 80-100 lira elektrik parası gelmiş. Bu en iyi koşullarda ailecek kazanabileceğiniz ortalama aylık paranın yüzde onunu geçiyor. İşe gitmek için ödediğiniz otobüs parası zaten kazancın büyük bir bölümünü silip götürüyor. Yoksulsunuz, işsizsiniz ama cahil değilsiniz. Faturaya

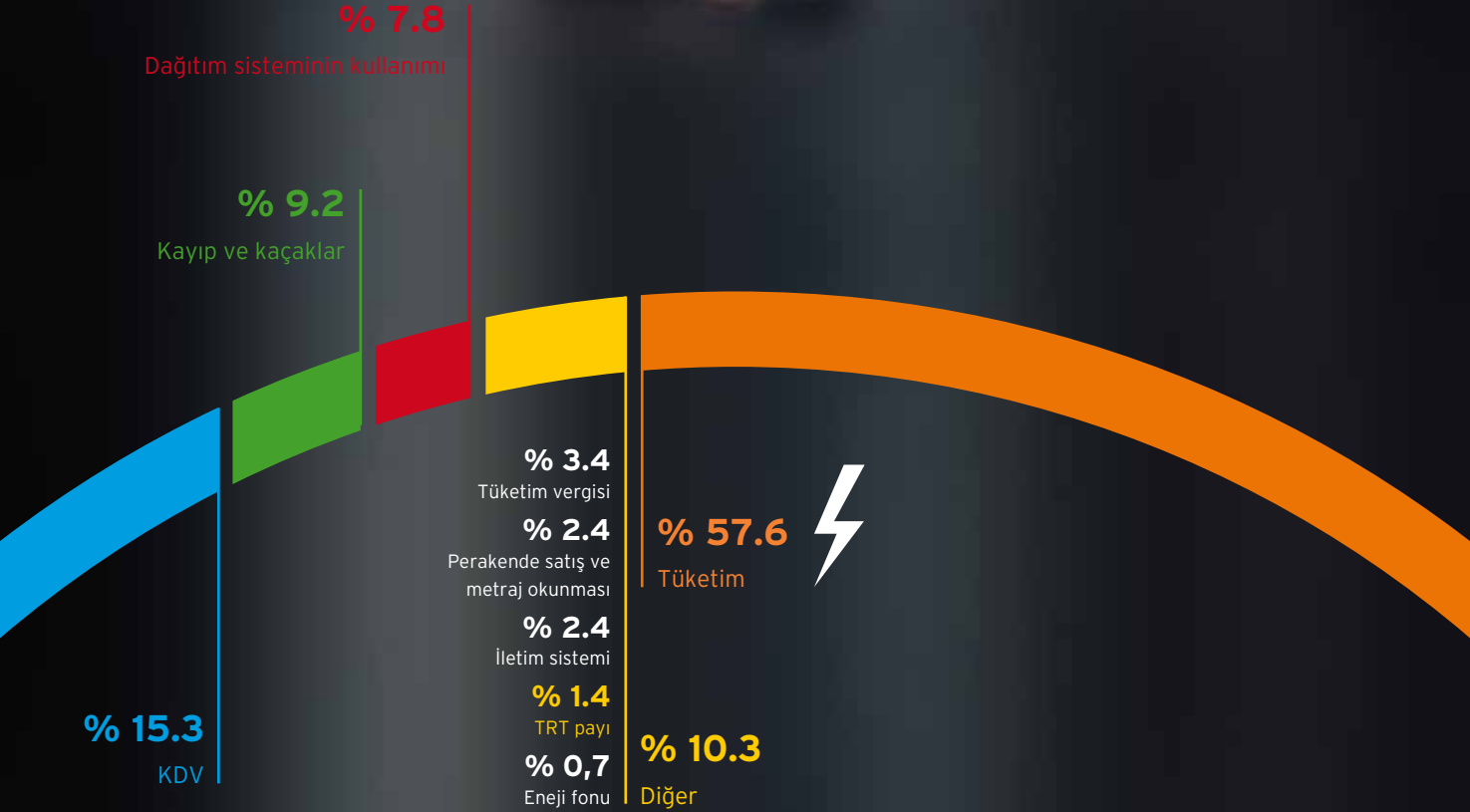
bakıyorsunuz. Neredeyse fatura bedelinin yarısının kullandığınız elektrikle ilgisi yok. Kayıp-kaçak parası kesilmiş sizden. Sizin elektrik kaçırdığınız yok. Kayıp iletim sisteminden ortaya çıktığına göre, size elektriği dağıtan özel şirketin bu kaybı önlemek için yeterli yatırımı yapması gerekir. Üstelik Yargıtay kararı var.

Başkalarına ait kayıp-kaçaklardan siz sorumlu tutulamazsınız. Tekrar bakıyorsunuz, aç-kapa parası var. Oysa sizin elektriğinizin açık kapandığı yok, dağıtıcı şirket kesiyor ama sizin için yarattığı sorunlardan dolayı sizi tazmin etmiyor. TRT için de para alınmış. Elektrik ile TRT hizmeti arasında nasıl bir bağlantı olduğu belli değil. Saatinizde yazılı kullanım miktarı ile kullandığınız iddia edilen miktar da uyuşmuyor. İş arayacak yerde hakkınızı aramaya kalksanız ve haklı olsanız, kaybettiğiniz iş gününün ücretini ve ulaşım masraflarınızı kimse karşılamayacak. Telefon ediyorsunuz yanıt alamıyorsunuz. İnternette başvuru yapıyorsunuz, işe yaramıyor.

Geçen ay aşırı soğuk olduğundan elektrik sobası yaktınız, geceleri çocuklar daha uzun saatler ödevlerini yapmak için ışıkları açık bıraktınız. Bu ay hiçbir elektrikli alet kullanmadınız, faturanızda büyük bir azalma beklerken bir fark olmadı. Ayrıca, bu ay ithal edilen petrol ve doğal gazdaki fiyat düşüşleri de faturaya yansımada.

Özellikle 2009 yılından bu yana elektrik fiyatlarında sürekli artma

Fatura bedelinin yarısının kullandığınız elektrikle ilgisi yok

“Elektrik için TRT Payı adı altında da ödeme alınıyor. Ancak elektrik ile TRT hizmeti arasında nasıl bir bağlantı olduğu belli değil.”

olmuş ve hatta bazı yıllar (2013) bu artış üç kez yapılmıştır. Bugüne kadar elektrik enerjisinin yüzde 40'ının ithal edilen doğal gaz ve kömür ücretine bağlı olması fiyat artışları için mazeret olarak kullanılırken, hızla düşen petrol ve daha az da olsa düşen doğal gaz fiyatları elektrik fiyatlarını düşürmemiş, tersine böyle bir beklentinin önüne geçmek için enerji mali-yetlerine yönelik etkisinin olmadığı yönünde açıklama yapılmıştır. Elektrik Mühendisleri Odası dünyanın en pahalı elektriğinin ülkemizde kullandığını söylemiştir.

2014 yılında Türkiye'nin doğu ve güneydoğusundaki 21 ilde binlerce anket, yüzlerce odak grup görüşmesi, bine yakın derinlemesine görüşme ve binlerce kişiyle toplu görüşmelerle bir araştırma yaparak yoksul ailelerin, çiftçilerin ve küçük iş yerlerinin elektrik dağıtımının özelleştirilmesinden ve elektrik fiyatlarının sürekli artışından nasıl etkilendiğini anlamak için mevcut yasal verileri ve görüşmelerden elde edilen verileri kullandık. Özellikle bir zamanlar olağanüstü hâlin süregeldiği illerde çalışmalar yaptık. Yoksul halk, her türlü özeni göstermesine rağmen elektrik masrafını ödeyebileceği bir düzeye çekmekte âcizdi.

Sosyo-ekonomik göstergelere ve sosyal güvenlik kapsamında temel sağlık primi devlet tarafından ödenen kişilere bakıldığında, Türkiye'de yoksulluk çeken insanların çoğu geri kalmış bu 21 ilde yaşamaktadır. 2014 yılında aylık geliri 357 TL ve

Bir ailenin paylaştığı öykü yüzbinlerce ailenin öyküsünden farklı değildi:

'Geçenlerde 25 günlük süre için 198 liralık elektrik faturası aldım. Klimayı arada bir ve 15 dakika çalıştırıyorum; zaten elden düşme ve bozuk. Kışlar çok soğuk olduğundan akrabalarından bir elektrik sobası satın aldım, çocuklar okula gitmeden önce ısınsınlar diye. 20-30 dakika çalıştırıyorum. Sözde doğal gazla ısıtılan merkezi sistemli bir apartmanda oturuyoruz ama bizim gibiler oturduğundan sistem çalışmıyor, borçlar ödenemiyor. Millet ev içinde palto ve eldiven giyip birbirini ısıtıyor. Elektrik çoğu zaman kesiliyor. Voltaj gelip gidiyor. Zenginler jeneratör, regülatör alıyor... Biz de olmayan elektriğin parasını veriyor, voltaj dalgalanmalarının bozduğu köhne aletlerimizin tamir parasını ödüyoruz. Vermedikleri hizmetin parasının almakta kusur etmeyen şirketler verdikleri zararı ödemeye yaklaşmıyorlar.'

altında olanlar genel sosyal sigorta kapsamına alınmıştır ve ülkemizde bu durumda 9 milyonu aşkın insan yaşamaktadır.

Görüşme yapılan aileler, şu anda ayda ortalama 60-80 TL elektrik parası ödemektedir; aylık geliri 537 TL'nin altındaki ailelerin bu miktarı ödemesine imkân bulunmamaktadır. Ayrıca, yoksulların yoğun olarak yaşadıkları illere son bir yıl içinde milyonlarca Suriyeli göçmen sığınmış ve bunların da elektrik parası ödemeye güçleri yetmemektedir. Ne göçmenler ne de yıllardır sayıları artan genel sosyal sigorta kapsamındaki insanlar, enerji tasarrufunun yapılamayacağı konutlarda yaşadığından çağımızın en etken enerji tasarrufu yönteminin yararlanmaları söz konusu değildir. Ayrıca sayısı ve kapsamı hızla genişleyen ve özellikle konutların kolayca satılabilir olduğu semtlerin kentsel dönüşümü sürecinde bu yoksul kesim kent dışına atılmakta, iş bulmaları ve çalışmaları güçleşmekte ve mülksüzleştirilmektedirler. İçlerinde bulundukları döngüden kurtulmaları giderek imkânsızlaşmaktadır.

Yoksulların yoğunlaştığı illerin halkı elektrik çalmakla suçlanırken, geri kalmış 21 ilde kişi başına düşen yıllık tüketim 1 megavat (mWh) iken, en gelişmiş 10 ilimizdeki tüketim ise kişi başına yıllık 4 megavat'tır. Bu 21 ilde yıllardır sürdürülen alt yapı yatırımları ve doğal kaynak kullanımları batıdaki illerin menfaati için baraj yapımının ötesine geçememiştir. Sonuçta Şırnak, Batman, Diyarbakır, Hakkari ve Mardin illerinde kayıp-kaçak oranı sisteme verilen

	28.11.2014	PATURA DÖNEMİ	11/2014
UMA TARİHİ	30.10.2014	BÖN OKUMA TARİHİ	28.11.2014
Y TARIHI	28.11.2014	OKUMA SAATI	09:21
YAKI	KUS K		
EN V.D./NO			
Rİ NO	BOZ. HES. NO	TESSİSAT NO	
0631	7520	001082	
NÜK/VOTO ODE TALMATI			
4 Nolu Tek Zamanlı Ticarethane AG			
tüketiminiz : 572 KWH dir			
IT. BED.	AKTIF	ENDÜKTİF	KAPASİTİF
NG.	754		
LİTİF	MKE		
U	1 00000		
DEKS	4 945,0		
EKE	4 747 0		
FARK)	198 0		
JR. (+/-)			
R	198.000		
REA TJR			
A KAYBI			
İYAT	0,26804600		
TUTARI	53,08		
GÜNÜŞ	PUANT	GECE	
DEKS			
EKS			
FARK)			
JR. (+/-)			
T			
TUTARI			
BİRİM FİYAT	TUTAR		
BEDELİ	0 02783000	5,51	
HİZ. BED.	0,00837700	1,66	
OKUL B.		0,544	
KOL. BED.	0 00890300	1,76	
R		4 TRAFÖ ORANI	
ORNU	0 53	IS. TRAFÖ ORANI	
K. VER.	1 06	KURULU GUÇ	5 000
ZAMIRI	2,65	SÖZLEŞME GUCU	3 000
NÖ. BED.		GUÇ BİRİM FİYATI	
PER. BED.		GUÇ TUTARI	
LOLU BED.		ÇARRAN	
RAHİ	66,79	SAY DEMAND DEG.	
	12,02	DEMAND	
TUTARI	78 81 TL	GUÇ ASIMI	
FAHSHUP		IS. ASIM BR. FİYATI	
UR FARU	-0 05	GUÇ ASIM TUTARI	
MA FARK)	0,04	SONRAKI OKUL DÖN	12/2014
ERGİSİ		SONLUK DRT. TIKET	6 828
UTAHİ		ENP	338
TARİHİ			
1 2014	DÖNERCEK TUTAR		
2 2014	ESKİ BORC /BANKISI	0 TL. Tesekkür ederiz	
müsterimiz, online www.sabotase.com adresine kayıt olarak borcunuzu faturalarınızı kredi kartıyla ödemeye kadar birçok hizmetinizi dilediğiniz her an her yerden yapabilirsiniz.			
RUBERİ GİSE Akademi Akademi Finansing Akademi Seker Türkiye Finans PTT Olanakları Nispetiye Dışarı Ödeme Kanalları ile www.sabotase.com			
DİN 16.26 TL.Bİ VERGİ VE FONLARINDAN OLUSMAKTADIR			

elektriğin yüzde 70'ini geçmiştir. Bu miktarda büyük bir kayıp kuşkusuz yoksul halkın elektrik çalmasından ortaya çıkmamakta, tersine bakımı yapılmamış bir dağıtım sisteminin günahı halka bindirilmektedir. Üstelik de Yargıtay'ın kayıp-kaçak bedelinin ödenmemesi kararına rağmen tüm Türkiye halkı kayıp-kaçakların yarattığı zararı paylaşmakta ve bu zarar elektrik faturalarına -en azından son aylara kadar- yansımaktadır.

Elektrik fiyatlarının tarımsal üretim üzerindeki olumsuz etkisi aşırı boyutlara ulaşmıştır. Gene geri kalmış illerde sulama alt yapısı eksikliği nedeniyle çiftçi kendi pompasını satın alıp, su toplamak için havuzlar yapmış, sulama borularıyla da tarlasını sulamaktadır. Alt yapıyı bütünüyle kendi yaratmasına rağmen inanılmaz bir elektrik masrafı ödemeye zorlanmaktadır.

Ayrıca, cazibe sisteminden mahrum (suyun enerji kullanmadan doğal akışı) pompajla sulanan milyonlarca dekarlık yerde ürün başına sulama masrafı pompaj gerektiren yerlerde cazibeli yerlerle karşılaştırıldığında üç kat fazladır. Bir taraftan sulama ve elektrik sistemi yatırımlarını yapmak, diğer taraftan da elektrik faturasını ödemek zorunda bıraktırı-lan çiftçinin toprağını biran önce satarak çektiği işkenceden kurtulması dışında yapacağı bir şey kalmamıştır.

Yoksulların elektrikle ilgili yakın zamanda gerçekleştirilen uygulamalardan nasıl etkilendiklerine yönelik söylenecek çok söz var. Özetle yoksulların elektrik haklarına yönelik aşağıdaki politika önerilerini belirtmek isterim.

- Genel sosyal sigorta kapsamındaki tüm ailelere elektrik bedava olmalıdır. Diğer sosyal haklar gibi aylık geliri asgari ücretin üçte biri olanlara verilen bu hakkın uygulanması sağlanmalıdır.
- Yoksula verilecek bedava elektrik miktarı dünyaca belirlenmiş “elektrik yoksulluk düzeyi”ni geçmemelidir; bu şekilde fazla elektriğin dağıtılmasının veya el değiştirmesinin önüne geçilmiş olunur.
- Elektrik faturalarına gereksiz maddeler (kayıp-kaçak oranı, açma kapama bedeli gibi elektrik ve vergi dışındakiler) eklenmemelidir.
- Geri kalmış 21 ilin elektrik alt yapısı (iletim, dağıtım sisteminde kayıplara neden olan) acilen onarılmalı ve geliştirilmelidir; bu illerdeki alt yapı çalışmaları yoksullara da iş imkânı yaratacaktır.
- Yoksul topluma kalitesiz, düşük kalorili kömür dağıtılmamalıdır.
- Elektrik fiyatlarının ve sulama alt yapısının Türkiye tarımı üzerindeki etkileri ivedilikle incelenmelidir.
- Kentsel dönüşüm sürecinin yoksulluğu arttırıcı ve yoksulların yaşadıkları ve yaşayacakları konutlardaki enerji verimliliği üzerindeki muhtemel etkileri incelenmelidir.

Dr. Ayşe Kudat Türkiye Kalkınma Vakfı,
Dünya Bankası ve Birleşmiş Milletler'de
çalışmış dünya çapında bir sosyal kalkın-
ma uzmanıdır.

PAPUA'DAN DATÇA'YA

Sosyal Kalkınma Çalışmaları

KA. Çalışma hayatının büyük bir bölümünü zor coğrafyalarda ve sosyal kalkınma projelerinde geçirdin. Geriye dönüp baktığında 40 yıllık serüvenini nasıl değerlendirirsin?

Kalkınma çalışmalarına 1978'de yakın tarihin en acımasız soykırımından (1972 Burundi İç Savaşı) 6 yıl sonra Afrika'daki Burundi'de Birleşmiş Milletler-Uluslararası Çalışma Örgütü'nün uyguladığı kooperatif örgütlenmelerinin desteklenmesi projesiyle başladım. Geçmişe dönüp baktığımda başkent Bujumbura'daki 2 senelik yaşamımı mutlu bir dönem olarak anımsıyorum. Genç, heyecanlı ve Afrika'yı, ilginç doğası, insanları ve kültürünü öğrenmek için istekliydim. Bence kalkınmacı olmak isteyen kişi diğer kültürlere, farklı coğrafyadaki ülkelere ve insanların farklı geleneklerine merak duymalı ve farklı koşullarda her

türlü soruna akıllı bir şekilde tepki vermeli. Kalkınmacı mevsimlik gezgin ve bulunduğu çevreye kolaylıkla adapte olmalı.

Benim kişisel hikâyemde ben kalkınmanın sadece yoksul ülkelere köprüler, yollar, elektrik ve telefon gibi fiziksel yapılar sağlayarak yardım olmadığını, bunun yerine "fikirler" ve "ilkeler"i kalkınmayı getireceğine ikna oldum. Kırk yıl önce durum Avrupalı uzmanların eski kolonilerindeki kalkınma çalışmalarına proje fikirleri, finans, yönetim ve değerlendirmeleri ile hâkim olması

Carel ZWOLLO

PAPUA YENİ GİNE'DE DOĞAN HOLLANDA VATANDAŞI SOSYAL ANTROPOLOG CAREL ZWOLLO, BODRUM'DAKİ BALIKÇILIK KOOPERATİFLERİ ÜZERİNE HAZIRLADIĞI MASTER TEZİYLE BAŞLAYAN MESLEKİ YAŞAMI BOYUNCA TÜRKİYE DAHİL OLMAK ÜZERE, AFRIKA, ORTADOĞU, UZAKDOĞU VE ORTA ASYA ÜLKELERİNDE KIRSAL KALKINMA ÇALIŞMALARINDA BULUNDU. ŞU ANDA DATÇA'DA YAŞAYAN ZWOLLO'NUN YAŞADIKLARI VE GÖZLEMLERİ SOSYAL BİLİMLERİN KALKINMAYA ETKİSİ KONUSUNDA REHBERLİK EDECEK BİLGİLER İÇERMEKTE.

“ BENCE KALKINMACI OLMAK İSTEYEN KİŞİ DİĞER KÜLTÜRLERE, FARKLI COĞRAFYADAKİ ÜLKELERE VE İNSANLARIN FARKLI GELENEKLERİNE MERAK DUYMALI VE FARKLI KOŞULLARDA HER TÜRLÜ SORUNA AKILLI BİR ŞEKİLDE TEPKİ VERMELİ. ”

şeklindeydi. Şimdi, kırk yıl sonra ise bu tarz bir bakış açısı düşünülemez halde. Bunun nedeni sadece gelişmemiş ülkelerin de kendi yetkin uzmanlarını ve bilgili insanlarını yetiştirmiş olması değil, ayrıca bağışçı (donör) ülkelerin aktif, eşit katılımı proje döngüsünün her aşamasında istemesi.

Gelişmiş ve gelişmekte olan dünya arasındaki iletişim aşırı derecede gelişti. Ben kalkınma çalışmalarına tek kutuplu bir dünyada başladım. Şimdi ise çok kutuplu bir dünyada kalkınma çalışmaları her yere dağılmış halde. Yoksulluk kırsaldan kent ortamlarına taşınmış durumda.

Çok kutuplu, çok kapsamlı bir dünyadaki kalkınmacı olarak farkında olmalıyız ki gelişmemişlik her yerde ve bu sorunlarla başa çıkmak için yeni bir dil ve yaklaşım bulmalıyız. Sanat dünyasının düzenlediği “Sanat Bianelleri” gibi biz kalkınmacılar “yardım bianelleri” organize etmeliyiz ki modern sosyal ağları kullanarak dünyamızı anlatmalı ve gençlere ilham vermeliyiz. Anlatacağımız kavram kalkınmanın sadece elektrik ya da su gücünün fakir bölgelere ulaştırılması değil, her insana ayrımcılık yapmadan aynı şekilde davranılması olmalı.

Kalkınma Atölyesi tarafından yayınlanan "Kalkınmaya Katkı Verenler" dizisinin ilk kitabı.

Bodrum, 1970

Datça, 2012

/// DATÇA KÜLTÜRÜNÜ KORUMA" ÜZERİNE ÇOK TARTIŞMA VAR AMA ÇOK AZ İNSAN ÖZGÜN KÜLTÜRÜN GEÇMİŞİN BİLEŞENLERİNDEN DAHA FAZLASI OLDUĞUNU YANİ YEMEK, HALK SANATI, HEYKEL, FOTOĞRAF OLDUĞUNU FARK EDİYOR. KÜLTÜR DEĞİŞİR VE ÖĞRENİLİR. KAN İLE GEÇMEZ. //

KA. "Papua'dan Datça'ya Sosyal Kalkınma" kitabında da anlatıldığı üzere yüksek lisans tezini 1975-76 yıllarında Bodrum'da balıkçılar ve onların kooperatifleri üzerine hazırladın. Hem o yıllardaki Bodrum, hem de o günden bugüne Türkiye hakkın-da neler söylemek istersin?

Bodrum'un Türkiye'de özel bir yeri var. Birçok Avrupalı ve Türk turistin yanında nice Türk aydınını çeken bir yer. Halen hem kendi halkını hem de geçici milyonlarca kişiyi besliyor.

Bodrum'da lisansüstü tezim için Fatma Mansur Coşar'ın 1972'de yayınlanan "Bodrum, Ege'de bir Şehir" adlı kitabından yararlanmıştım. Daha sonra 1999'da ünlü fotoğrafçı Ara Güler'in fotoğraflarının da yer aldığı "Dün-Bugün Bodrum"u yayınladı. Benim için çok açıktı: Fatma Mansur Bodrum'un laik bir ortamda farklı etnik grupların bütünleşmesinin örneği olduğunu kanıtlamak istiyordu. Osmanlı döneminde Katolik Yunanlılar, Cumhuriyet döneminde Giritliler (Müslüman göçmenler), yakın zamanda ise kentli Türkler ve milyonlarca yabancı turist ve ev sahibi 70 bin kişilik nüfusu oluşturmakta. Laik Türkiye'nin Avrupa ve dünya ile bağını kuran bir köprü. İlk kitabının yayınlanmasının üzerinden 25 yıl geçmiş ve Fatma Mansur 90'ların sonunda bazı olumsuz gelişmelerin sinyallerini fark etmişti. Bu olumsuzlukların arttığını ve turist istilasının sürdürülebilir olmadığını; çevre, içme suyu, deniz üzerindeki yıkımın, gürültü kirliliği, betonlaşma, sayfiye yerlerinin tecrit hali, konut spekülasyonlarının sorunlara neden olduğunu gözlemlemişti. Nitekim Bodrum kasabaları ve

köyleri ile yarımada yayılmakta ve bazı beldeler eski Bodrum'un eşsiz özelliklerini ele geçirmekte. Mesela Gümüşlük gibi. Bu beldenin Türk gençlerin ve aydınların ilgisini nasıl ve neden çektiği incelenmeli ki turizmin geleceği için nasıl yerel ve ulusal yönetimler tarafından tanıtıldığı ortaya konsun.

Datça, 2013

KA. Uzun yıllardır Datça'da yaşıyorsun. Datça'daki yaşamı ve değişimi paylaşır mısın bizlerle?

1990'da Datça'ya ilk geldiğimde Marmaris'e kötü bir yol ile bağlı küçük bir kasabaydı. Ama çok güzeldi. İnsanlar badem ve zeytin ağaçlarıyla dolu bahçeli küçük evlerde yaşıyorlardı. Sosyal hayat sokaklarda ve meydanlardaydı.

Yirmi beş yıl sonra bugün Türkiye'nin en güzel yerlerinden Bozburun da dâhil Datça ilçesi, 1980'lerin Bodrum ve Marmaris'inden sonra dünya ile bağını turizm beldeleri ile kurmak için altyapı çalışmaları sahne oluyor. Datça doğasının (hem deniz hem de orman) taşıma

kapasitesi Bodrum'dan daha çok fakat tüm bu güzel sahil beldeleri (9 tane) betonlaşmış boş yerlere dönüşürse ve yüzlerce ağaç "eğlence düşkünü" milyonlarca insanı senede 2 ay misafir etmek amaçlı tesisleri kurmak için toplu kıyıma kurban edilirse çok yazık olur. Köy hayatı yok olur.

"Datça kültürünü koruma" üzerine çok tartışma var ama çok az insan özgün kültürün geçmişin bileşenlerinden daha fazlası olduğunu yani yemek, halk sanatı, heykel, fotoğraf olduğunu fark ediyor. Kültür değişir ve öğrenilir. Kan ile geçmez. Diğer deyişle; kültür genlerde değildir, genetik değildir. Eğer bir Türk lokantası modern türde yemekler çıkartmaya başlarsa halen Türk'dür. Diğer türlü Rolls Royce marka bir arabayı tipik bir İngiliz olarak tanımlayamazsınız çünkü ünlü İngiliz şair Shakespeare zamanında bu araba bulunmamaktadır ki bir süre önce Alman bir firma tarafından satın alınmıştır. Turistler için hazırlanan broşürlerde ve rek-

Tayland, 1990

lamlarda Datça başka bir Bodrum olarak lanse edilmekte. Ama bence aynı yoldan bir daha yürünmemeli. Datçalının Bodrumlu ya da Marmarisli olacağını ve büyük bir turizm kalkınması gerçekleşeceğini herkes düşünmüyor. Bazıları ki biri de benim, Datça yarımadasının kendi imajını koruyacak ve düğünlerini badem ağaçları altında bahçelerde yapacak genç nesilleri ağırlayacağını düşünüyor.

KA. Türk gençlerinin hem Türkiye'de hem de küresel ölçekte sosyal kalkınmaya katılmaları, diğer ülke gençleriyle işbirliği yapmaları ve ortaklıklar kurmaları için önerilerin nelerdir?

“İNGİLİZLERİN BİR ÖZDEYİŞİ VARDIR; “GÜMÜŞ BİR DİLE SAHİP OLMAK” (TO HAVE A SILVER TONGUE). BU BAZI KELİMELERLERLE “SİHİR” YAPILABİLECEĞİ ANLAMINA GELİR. BUNLARI KİTAPLARDAN YA DA OKULLARDAN ÖĞRENEMEZSİNİZ. //

Türkiye'den ya da dünyanın her yerinden gençlere verebileceğim tavsiye, mesleklerini seçmeden önce iyi düşünmeleri. Seçimleri duygusal ve entelektüel beklentilerini karşılamalı. Bu zor bir süreç ve yardım gerekli. Açık görüşlü olmalı ve yaşça kendilerinden büyük olanlardan yardım ve tavsiye istemekten korkmamalılar. Öte yandan yardım edebileceğini düşündükleri kişileri ve verilen tavsiyeleri dikkatlice değerlendirmeliler.

Benim kişisel tecrübemde hiçbir zaman birinin kapısını çaldığımda geri çevrilmedim. Bazen kapıdan girmek zordu, ama her zaman yardımcı tavsiyelerle ya da yardım edebilecek kişilerle karşılaştım. Belki de şanslıydım çünkü Türkiye'de hep nazik erkek ve kadınlarla tanıştım. Onların yardımı olmasaydı Türkiye'yi asla ikinci evim olarak tanımlamazdım. Öte yandan dil becerileri şartlardan biri. İngilizlerin bir özdeyişi vardır; “gümüş bir dile sahip olmak” (to have a silver tongue). Bu bazı kelimelerle “sihir” yapılabileceği anlamına gelir. Bunları kitaplardan ya da okullardan öğrenemezsiniz. Zamanla, sosyal etkileşim ile öğrenirsiniz. Sosyal etkileşim sosyal ağlar kurmanıza ve siz fark bile etmeden beraber proje yürüteceğiniz arkadaşları olan gerçek dostlar edinmenize neden olur.

SEYAHAT ETMEYE DEVAM
ETMEK İSTİYORUM ÇÜNKÜ
GEZEREK YENİ İNSANLARLA
TANIŞIYORSUN VE İNSANLAR
GENELLİKLE YABANCILARA
KENDİ TANIDIKLARINDAN DAHA
DÜRÜST DAVRANIYORLAR.
KENDİ İNSANLARINA
SÖYLEMEKTEN KORKTUKLARINI
YABANCILARA ANLATIYORLAR.
BÖYLECE BEN
ÖĞRENİYORUM. //

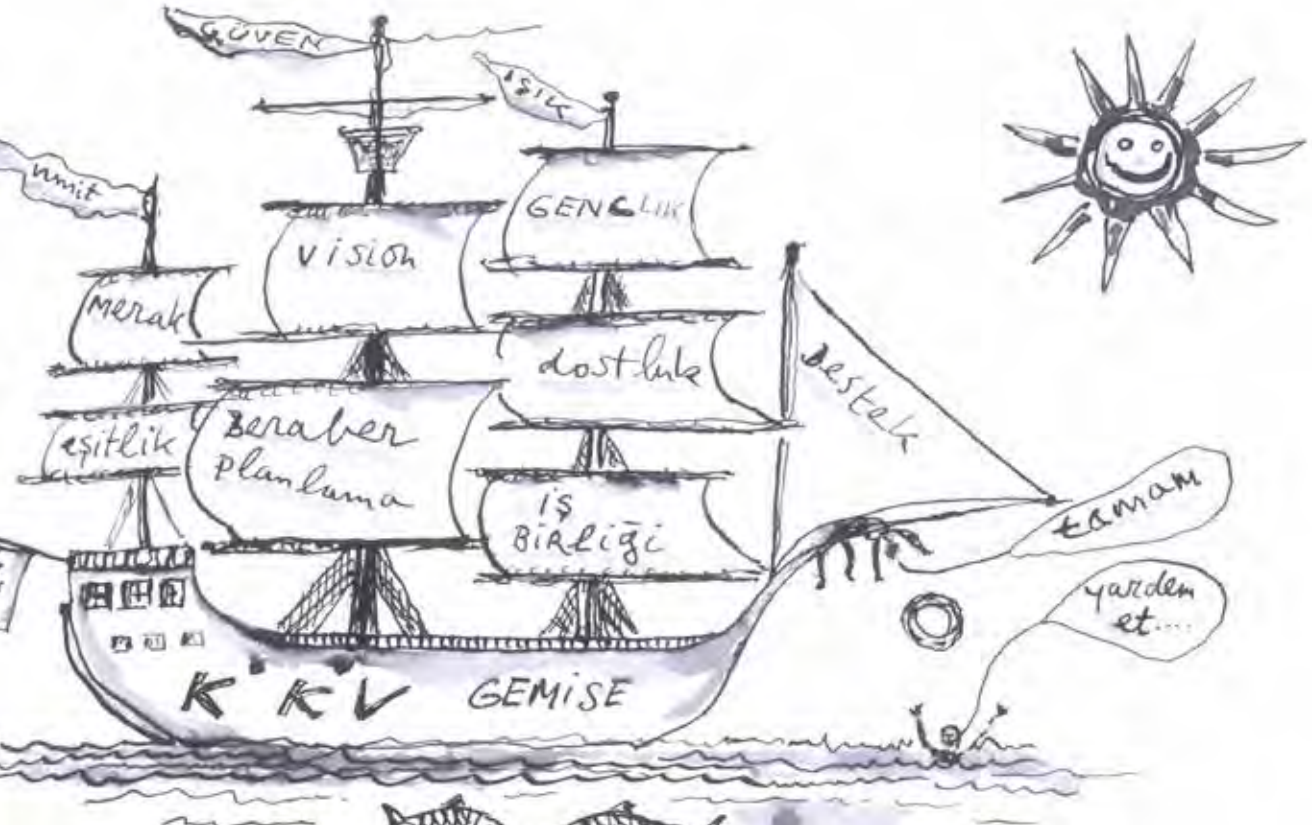
Eğer aklınızda bir proje fikri varsa bu yeni bir iş ile aynı anlama gelir. Güvence-kredi (credit) kelimesi Latince'deki "credere" kelimesinden gelir ki, anlamı "inanmak" tır (believe). Arkadaşlar birbirine güvenir ve bu her yeni işte en önemli etkidir.

KA. Yaşamının bundan sonraki yıllarında neler yapmak istiyorsun?

Şu an 66 yaşındayım, doğum tarihim 25 Aralık 1948. Gururla söyleyebilirim ki neredeyse özgür hissediyorum; ismim Carel'ın (Almanca Karl) anlamı "özgür adam". Özgür adamın tam tersi köledir. Bence özgür hissetmek, yaşamak ve düşünmek çok önemli. Öte yandan bizlere itaat etmenin iyi bir şey olduğu öğretildi. Ailene, şehrine, ülkeneye, bir fikre, söze, programa itaat etmenin.

Sanırım projelerde çalışmaya ve danışman olarak görev almaya devam

edeceğim çünkü öğretmeyi seviyorum. Kalabalık konferanslarda çok fazla kişiye değil, soru sormanın ve cevaplamanın daha kolay ve öğretmenin daha etkili olduğu daha küçük gruplara öğretmeyi. Seyahat etmeye devam etmek istiyorum çünkü gezerek yeni insanlarla tanışıyorsun ve insanlar genellikle yabancılara kendi tanıdıklarından daha dürüst davranıyorlar. Kendi insanlarına söylemekten korktuklarını yabancılara anlatıyorlar. Böylece ben öğreniyorum, öğrendikçe de genç kalıyorum. Albert Einstein'ın söylediği gibi: "insanlar benim çok akıllı olduğumu düşünüyorlar ama hayır, bence diğerleri ile benim farkım soru sorduğum için benim genç kalmam. Soru sormak sizin ukala olduğunuz anlamına gelmez. Zihninizin halen genç olduğu anlamına gelir. Genç bir zihin asla tek başına düşünmez. Diğer genç zihinleri de kendine çeker."

**SOSYAL KALKINMAYI
DESTEKLİYORUZ!**

“Bir Yaz Şarkısı” Straneke Havînê

“Her yıl ailemle birlikte söylediğimiz milyonlarca mevsimlik tarım işçisinin şarkısı”

Mustafa Ergün'ün çektiği “Straneke Havînê” (Bir Yaz Şarkısı) adlı belgesel, her yılın yaz aylarında Urfa'dan Ankara'nın Gölbaşı ilçesine çalışmaya giden mevsimlik tarım işçisi bir ailenin tek gününü anlatıyor.

Belgeselde, mevsimlik tarım işçisi ailenin günlük yaşamı, zamanın doğal akış sırasına müdahale edilmeden aktarılırken “sine-göz” aracılığıyla (kamera hayatın içine sokularak) izleyicinin vizörden yaşanana “doğrudan” bakması sağlanıyor. Mevsimlik tarım işçiliğini gündeme taşıyan belgesel, çocuk işçiliğinin ve kayıt dışı çalışmanın yoğun olduğu bu toplumsal kesim için farkındalık yaratmayı amaçlıyor.

Genç yönetmen Mustafa Ergün, “Straneke Havînê” adlı filmi için “Her yıl ailemle birlikte söylediğimiz milyonlarca mevsimlik tarım işçisinin bir şarkısı. Umarım bu belgesel mevsimlik tarım işçiliğinin sorunlarının farkedilmesine ve gündeme taşınmasına katkı sağlar” diyor.

Kendisinin de bir parçası olduğu yaşantıyı beyaz perdeye taşıyarak, sinema serüvenine adım atan Ergün, “İnsan sinemaya en iyi bildiği, en iyi gözlemlediği şeyle başlamalı” görüşünde...

Genç yönetmen Mustafa Ergün ile Türkiye'nin kanyan bir yarasına dikkat çeken belgeselini konuştuk...

Sinemaya insan en bildiği
şeyle başlamalı!

KA. Straneke Havînê'nin çekimlerine ne zaman başladınız?

2013 yazında başladık, 2014 başlarında da yapım sonrası aşamalar tamamlandı.

KA. Mevsimlik işçilerin hikayesini belgesel ile beyaz perdeye aktarıyorsunuz. Neden sinema filmi değil de belgesel yapmayı tercih ettiniz?

Neden belgesel? Çünkü mevsimlik işçi bir aileyi kısa veya uzun

metraj filmle anlatamazsınız. Onun senaryosunu yazıp provasını yapamazsınız. Bu biraz da derdinizle de ilgili bir şey. Hayat dediğimiz,"biz yürüyüp gittikten sonra oluşan bir şeydir". O yolda tekrar yürüyemezsiniz, geri dönüşü yok çünkü. O yüzden yaşanan hayat tasvir değil de doğrudan gösterilmeli. Yönlendirmeler olmadan, olduğu gibi, oluş sırasında. Sinema ne kadar gerçeğe yakın, gerçek gibi insanı etkileyen ve olayın "içindeymiş" hissi yaratan bir sanat olsa da bir tasvirden ibaret.

Kuşkusuz bu belgesel için de geçerli ama Vertov'un "sinema-göz" dediği kameranın insan gözü yerine geçip bir nevi "an'ı" yakalaması belgeselde daha gerçekçi duruyor.

KA. Bu konuyu (mevsimlik işçi) belgesel yapma fikri nasıl oluştu. Çıkış noktanız neydi? Bize biraz yapım sürecini anlatır mısınız?

Ailemle yanlış hatırlamıyorsam 1997'den beri mevsimlik işçi olarak yazları başka şehirlere gidip karnca

misali kısa hazırlık yapıyoruz. Bir yandan bu şekilde okuyoruz da. Benim ailem on binlerce mevsimlik tarım işçisi ailenin bir örneği aslında. Tüm zorluklara rağmen bu ailelerin kendileri için oluşturdukları yaşam alanından bir günü aktardım. Edebiyatta, özellikle romanda yazarların kaçınması gereken bir şey vardır; ilk romanlarında genellikle kendi hayatlarını yazdıkları için çok öznel eserler ortaya çıkıyor. Bu yüzden de zaten çoğu yazar ilk romanını yayınlamaz, yayınlasa da “alıcısı” olmaz. Bana göre sinemada bu kural ya da kriter geçerli değil. İnsan en iyi bildiği, en iyi gözlemlediği şeyle başlamalı. Yerelden evrensele kuralı gibi.

KA. Tıpkı sizin bu belgesel ile bizzat içinde olduğunuz yaşamı anlatarak sinemaya adım atmanız gibi, değil mi?

Evet, çıkış noktası tamamen öz yaşam öyküsünden. “Filmde ben kameranın ta kendisiyim”

KA. Filminizdeki kamera kullanım tekniği de oldukça dikkat çekici...

Straneke Havînê’de ben kameranın ta kendisiyim aslında. Onlarla birlikte çalışıyor, onlarla birlikte sohbet ediyorum.

İzleyici benim gözümünden bakıyor. Kamera belgeseldeki 7. karakteri yani beni ve dolayısıyla izleyiciyi temsil ediyor.

KA. Bu belgeseli çekerken ne gibi zorluklarla karşılaştınız?

Günlük olağan hallerimizi yakalamak için bir hafta boyunca kamerayla yaşamak zorunda kaldık. Doğru dürüst ekipmanımız yoktu. Amatör

sinemacıların en büyük sorunu bu bana göre. Okul arkadaşım Cem’in bir makinesi vardı. Kamera ve mikrofonu ondan aldık. Evet, bütün ekipmanımız buydu.

Annemi ‘sadece biz izleyeceğiz’ diye kandırdık.

KA. Peki film çekimi sırasında aile mensuplarıyla bir sorun yaşadınız mı?

Annemi (Kibar) ikna etmek için yaklaşık bir ay uğraştık. Geleneksel aile yapısında “söz olmak”tan korktuğu için kabul etmedi bir türlü. En sonunda “sadece biz izleyeceğiz” diye kandırdık. Onun dışında bir sorunu-muz yoktu. Herkes kendini oynadı. Kimse başka bir rol üstlenmedi, ki gerek görmüyorduk zaten.

Mustafa Ergün, Gölbaşı / Ankara, 2013

Mustafa Ergün, Şanlıurfa'nın Suruç ilçesine bağlı Mestismail köyünde 1989 yılında doğdu. İlk ve orta öğrenimini Suruçta, Liseyi de Ankara Kurtuluş Lisesi'nde tamamladı. Yüksek öğrenimini Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü'nde yaptı. Selçuk Üniversitesi'nde gazetecilik üzerine yüksek lisans eğitimine başlayan Ergün, halen Konya'da eğitim hayatına devam ediyor. Balıkesir Üniversitesi'nin ulusal çapta düzenlediği 14. Geleneksel Şiir Yarışması'nda şiirleri 2. Mansiyon ödülüne değer görüldü. Şiirleri sırasıyla Asıva, Kalem ve Hayal dergisinde yayınlandı.

Mustafa Ergün, Gölbey / Ankara, 2013

Bir kamera ve mikrofonumuz bile yoktu!

KA. Şanlıurfalısınız, mevsimlik işçi konusunu seçmenizde, yaşadığınız yerin ve oradaki mevsimlik işçilerin sorunlarının etkisi olmuştur mutlaka. Doğduğunuz

kentin yaz aylarında yaşadığı o büyük göç ile bundan sonraki sinema serüveniniz için neler söylersiniz?

Haklısınız. Dediğim gibi; sinema-ya yönetmen en iyi bildiği yerden başlamalı, ya da konu edineceği senaryoyu Cubrick edasıyla en ince ayrıntısına kadar gözden geçirmeli.

Mevsimlik işçilik içinde olduğum bir şeydi. Urfa'da yazları şehir nüfusunun 4'te 3'ü başka şehirlere ırgatlığa gider. Kimi Adana, kimi İzmir, kimi Ordu, Malatya; kimi de birden çok il gezer. Keşke imkanım olsaydı da o yolculukları çekebilseydim. Ama dediğim gibi, Sezen Aksu'nun kulağı çınlasın, bir kamera ve mikrofonumuz bile yoktu!

Jim Jarmusch'un 7 bin dolara mal ettiği ama gişe rekorları kıran Cennetten de Garip (Stranger Than Paradise) filmi üretecek birçok yetenek var ülkemizde. Son yıllarda festivallerdeki filmlere baktığımızda da bunu görüyoruz. Ama destek olmadığı için çoğu polis, öğretmen, muhasebeci veya asgari ücretle bir işte çalışmak zorunda kalıyor.

Toplumsal Bir Değişimin Gerçekçi Belgesi

Bereketli Topraklar Üzerine

"Bu kitap, kendi bilgi ve görgülerimin dışında, bir lokma ekmek için kötü iş şartları içinde zehir gibi bir hayatı yaşayanlardan derlenmiş malzemeyle meydana gelmiştir."

Orhan Kemal

İkinci Dünya Savaşı milyonlarca insanın ölümüne, kentlerin ve kırların yerle bir olmasına, dünyanın hemen hemen her yerinde yoksulluk ve yıkımların yaratılmasına neden olmuştur.

Birinci Dünya Savaşı'nda paylaşılan dünyanın yeniden düzene sokulması, coğrafyanın yeniden çizilmesini, kaynakların ve ülkelerin yeniden paylaşılmasını sağlamıştır.

Avrupa'nın yeniden inşası için başlatılan ve Sovyetler Birliği'ne karşı oluşan batının yeniden yapılandırılması ve güçlendirilmesi için başlatılan Marshall Plan'ı Türkiye'yi de kapsamıştır.

Türkiye'de 1950'li yıllarda tarımda makineleşme süreci hızlanmış, küçük toprak sahipleri veya topraksız köylüler büyük tarım topraklarının bulunduğu ve endüstriyel tarımın yaygın olarak yapıldığı yörelere, bölgelere mevsimlik işçi olarak çalışmak için göç etmişlerdir. 1940'lı yıllarda çıkarılan topraksız köylülerin topraklandırılmasını öngören Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu uygulanamamıştır.

Mevsimlik tarım göçü sürecinin yoğunlaştığı bu dönemde Orhan Kemal Orta Anadolu'nun bir köyünden Çukurova'ya giden ve orada ırgatlık yapan üç çocukluk arkadaşının hikayesini anlattığı Bereketli Topraklar Üzerine romanını 1954 yılında yazar.

Roman toplumsal olguyla o kadar örtüşür ki, Türkiye'deki tarım işçiliğinin nasıl dönüşmeye başladığının tanığıdır. Köylülerin kente nasıl göç ettiğini, neden göç etmek zorunda kaldığını, yoksul köylülerin, köylülerin neden mevsimlik göç sürecine katılmak zorunda olduğunu bütün çıplaklığıyla aktarır.

Edebiyatın, toplumsal sorunlara nasıl yaklaşması gerektiğini, sosyal bir analiz aracı olarak romanın ekonomi politığın yarattığı etkileri nasıl anlatabileceğinin de bir örneğidir bu roman.

Orhan Kemal'in bu romanından uyarlanarak yönetmen Erden Kıral tarafından 1979 yılında Bereketli Topraklar Üzerine filmi çekilir. Çekimleri 1979 yılında tamamlanan bu film, 12 Eylül askeri sıkıyönetimi tarafından yasaklanır.

Film bilinmeyen kişiler tarafından çalınır ve film negatiflerinin bulunmasından 28 yıl sonra gösterime girer.

www.kentoptik.com.tr / info@kentoptik.com.tr

**SOSYAL KALKINMAYI
DESTEKLİYORUZ!**

Soğuk
her canlı için
zor

**Evinin çevresine bırakacağın
bir kap mama ile onları
hayata bağlayabilirsin...**

www.hayvankurtarma.org
0 555 339 93 01